

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra: Českého jazyka a literatury

Kombinace oborů: český jazyk – francouzský jazyk

K FUNKČNĚ PODMÍNĚNÝM PŘÍZNAKOVÝM PROSTŘEDKŮM
V SOUČASNÉ PUBLICISTICE

DIPLOMOVÁ PRÁCE 97 – FP – KČL – 002

AUTOR: Kateřina Fišerová

ADRESA: Poniklá 47, 512 42

VEDOUCÍ PRÁCE: PhDr. Milada Marková

POČET	stran	obrázků	tabulek	příloh
	62	0	0	0

V Liberci dne 30. 4. 1999

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 Liberec 1, Hájkova 6 Tel./fax: 420.48.5352515/5352332

ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

Katedra:

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(závěrečného projektu)

diplomant: Kateřina FIŠEROVÁ

adresa: Poniklá 47, 512 42 Semily

obor: Český jazyk - francouzský jazyk

Název DP: Funkčně podmíněné příznakové prostředky
v současné publicistice

Vedoucí práce: PhDr. Milada Marková

Termín odevzdání: 30. 4. 1998

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž specifikují zadání: východiska, cíle, předpoklady, metody zpracování, základní literaturu (zpravidla na rub tohoto formuláře). Zásady pro zpracování DP lze zakoupit v Edičním středisku TU v Liberci a jsou též k dispozici v UK TU, na katedrách a na děkanátu Fakulty pedagogické.

4. 6.

V Liberci dne 1997

Zuz. Kadeřáková

vedoucí katedry

V. Kardaš

proředitel

Převzal (diplomant):

Datum:

Podpis:

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Univerzitní knihovna

Voroněžská 1329, Liberec 1

PSČ 461 17

1/59/99P

KCL/ČJ
62 s.

Kateřina Fišerová

Prohlášení o původnosti práce:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vykonala samostatně a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu.

Liberec, 26. 4. 1999

Kateřina Fišerová

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat všem, bez nichž bych svoji diplomovou práci nedokončila. Dík náleží především vedoucí diplomové práce PhDr. Miladě Markové za podnětné rady a připomínky.

Prohlášení k využívání výsledků diplomové práce:

Jsem si vědoma toho, že diplomová práce je majetkem školy a že s ní nemohu sama bez svolení školy disponovat, a že diplomová práce může být zapůjčena či objednána /kopie/ za účelem využití jejího obsahu.

Beru na vědomí, že po pěti letech si mohu práci vyžádat v Univerzitní knihovně Technické univerzity v Liberci, kde je uložena.

Jméno a příjmení: Kateřina Fišerová

Adresa: Poniklá 47, 512 42

Podpis:

Kateřina Fišerová

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá analýzou a zhodnocením příznakových lexikálních a syntaktických prostředků používaných ve vybraném publicistickém žánru, tj. písemném komentáři. Práce se rozděluje do dvou částí. První část uvádí teoretické poznatky důležité pro zkoumání. Druhá část, analytická, sleduje jednotlivé příznakové prostředky v soustažnosti s funkcemi, které plní. Praktická část se opírá o reprezentativní soubor psaných komentářů vybraných ze současných deníků.

SUMMARY

The topic of the diploma theses is an analysis and valorization of attributive lexical and syntactical means used in contemporary written commentaries. The work is divided into two parts. The first part presents the theoretical information important for the analysis. The second part, the practical one, follows the types of attributive means in reference to their functions. The analytical part is based on the representative sample of written commentaries gathered from selected contemporary newspapers.

RÉSUMÉ

Ce mémoire analyse et étudie la valeur des moyens linguistiques dits "connotés" sur le plan lexical et syntaxique utilisés dans les articles analytiques de la presse écrite contemporaine. Le travail se divise en deux parties: la première présente des connaissances théoriques importants pour l'analyse, la deuxième partie observe et analyse les moyens linguistiques dits "connotés" et leur fonction dans le texte. Cette partie est composée d'un corpus journalistique extrait de la presse contemporaine.

OBSAH

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	
1. Publicistický styl v rámci funkčních stylů	7
1.1. Pojetí základních funkčních stylů	7 – 8
1.2. Publicistický styl	9 – 10
1.3. Stylová vrstva publicistického stylu	11 – 13
1.4. Útvary publicistického stylu	14 – 15
1.5. Vymezení a charakteristika komentáře	16 – 17
ANALYTICKÁ ČÁST – PŘÍZNAKOVÉ PROSTŘEDKY VÝSTAVBY KOMENTÁŘŮ	
1. Rovina lexikální	18
1.1. Výrazy hovorové	18 – 20
1.2. Výrazy běžně mluvené, nespisovné	20 – 21
1.3. Profesionalismy a slangové výrazy	21 – 22
1.4. Nářečí	22
1.5. Knižní výrazy	22 – 23
1.6. Neologismy	23 – 24
1.7. Odborné výrazy	24 – 25
1.8. Expresivní výrazy	25 – 28
1.9. Hodnotící částice	28 – 29
1.10. Obrazná vyjádření	29 – 34
1.11. Frazeologické obraty	34 – 37
2. Syntaktická rovina	38
2.1. Rovina modální stavby výpovědi	38
2.1.1. Výpovědi s komunikativní funkcí oznamovací	38 – 39
2.1.2. Výpovědi s komunikativní funkcí tázací	39 – 43
2.1.3. Výpovědi s komunikativní funkcí zvolací	43
2.1.4. Výpovědi s komunikativní funkcí rozkazovací	43 – 44
2.1.5. Výpovědi s komunikativní funkcí přací	44 – 45
2.2. Rovina výstavby aktuálního větného členění	45

2.2.1. Slovosled	45 – 46
2.2.2. Vsuvka	46 – 49
2.2.3. Osamostatnění	49 – 52
2.2.4. Vytčený větný člen	52
2.2.5. Vytýkáací důrazový opis	52 – 53
2.2.6. Elipsa	53 – 55
2.3. Opakování	55 – 57
ZÁVĚR	58 – 59
ZKRATKY	60
BIBLIOGRAFIE	61 – 62

ÚVOD

Cílem práce je analyzovat a hodnotit příznakové prostředky roviny lexikální a syntaktické vyskytující se ve vybraném publicistickém žánru, písemném komentáři. Práce zároveň bude sledovat jednotlivé funkce, které vybrané příznakové prostředky plní.

Práce se rozděluje do dvou částí. V první se pokouším uvést teoretické poznatky, důležité pro východiska zkoumání. V druhé části, analytické, vycházím z autentického materiálu, zaměřuji se na jednotlivé aktualizace roviny lexikální a syntaktické a při jejich zkoumání se snažím uplatnit především funkční hledisko.

Dokladový materiál tvoří asi 300 komentářů vybraných z našich současných deníků - Lidových novin, Práva, Mladé fronty, Zemských novin, Slova a Haló novin.

Práce vychází z dosavadních poznatků české jazykovědy, především se opírá o stylistické práce M. Jelínka, J. Bečky, J. Chloupka a A. Jedličky.

A/ TEORETICKÁ ČÁST

1. Publicistický styl v rámci funkčních stylů

1.1. Pojetí základních funkčních stylů

Funkční styl je chápán jako záměrný a uvědomělý výběr jazykových prostředků a jejich stylizační a kompoziční uspořádání, které odpovídá určité funkci komunikátu. Funkční styl náleží mezi styly objektivní, pro potřebu klasifikace a jeho hodnocení dochází k zobecňování výrazových prostředků plnících jednu a tutéž funkci, nebo funkce přibližně stejné, a je pomíjena individualita, kterou do textu a jeho výsledné podoby vnáší autor. Mezi základní styly současného spisovného jazyka počítáme styl hovorový, odborný, administrativní, publicistický, umělecký a řečnický.

Toto stylové pojetí diferenciací vyrostlo z dědictví funkční lingvistiky 20. a 30. let našeho století. Již první stylistické teorie, které se v české lingvistice na přelomu 20. a 30. let objevily v přednáškách a člancích Pražského lingvistického kroužku, se stylovou diferenciací spisovného jazyka počítaly. Náčrt stylistického rozrůznění jazykových prostředků spisovného jazyka podává souhrnně B. Havránek v rozsáhlém článku "Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura" a ve studii "K funkčnímu rozvrstvení spisovného jazyka". Společně s B. Havránkem prosazoval funkční pohled na jazyk také Vilém Mathesius. Význačným stylistou byl i J. V. Bečka, ten však stál mimo proud vycházející z Pražského lingvistického kroužku. Později jsou pak s názory na stylovou diferenciaci jazyka spjata zejména jména K. Hausenblase, A. Jedličky a M. Jelínka. V současné době si ze stylistických prací, které se týkají funkčního rozvrstvení jazyka, zasluhují pozornost práce a studie J. Krause, J. Chloupka, M. Čechové, E. Minářové aj.

Základní přístup k problematice funkčních stylů se nemění, ale s podstatným nárůstem funkcí, které jazyk ve společnosti dnes plní, došlo i k rozšíření počtů funkčních stylů a ke změnám v jejich charakteristice. Tradiční klasifikace počítala s existencí stylu hovorového, naučného /vědeckého/ a uměleckého. O existenci publicistického stylu se nezmiňuje, ten se vydělil až později, v padesátých letech.

V rámci funkčních stylů dochází k neustálým pohybům. Pomezí, okrajové styly, existující a fungující v rámci již samostatného stylu, se vyhraňují v závislosti na

potřebách společnosti ve zcela osobitý stylový typ. Typickým příkladem je styl esejistický, původně řazený ke stylu vědeckému. Za pozornost dnes určitě stojí i reklamní styl, který zařazuje A. Jedlička, J. Chloupek, J. Kraus a J. V. Bečka k publicistickému stylu, ale J. Jelínek jej ve své "Příruční mluvnici češtiny" /1995/ již vyděluje jako styl samostatný.

V současných stylistikách počet funkčních stylů u různých autorů kolísá, jakožto i vymezování jejich vlastností. Například M. Jelínek v již zmíněné "Příruční mluvnici češtiny" uvádí stylů dvanáct, aniž by však uvedl kritéria vymezení. Nevylučuje zároveň ani možnost rozšíření výčtu o další funkční styly.

První systematické pojednání o publicistickém stylu jako o samostatném předpokládá František Trnávský "O jazykém slohu, 1953". V jeho terminologii jde o styl novinářský. Na třetím kongresovém sjezdu se o publicistickém stylu mluví v roce 1964 na jazykovědné konferenci v Liberci, věnované stylu a stylistice. Od poloviny 50. let pak bádání v této oblasti intenzivně pokračuje, přičemž hlavním impulsem pro lingvisty zabývající se oblastí publicistického stylu se stala významná monografie M. Jelínka "O jazyce a stylu novin" /1967/.

Publicistický styl má dnes své pevné místo mezi funkčními styly. Na jeho vymezení se většina jazykovědců shoduje takže za všechny mohou citovat J. Křížka, který publicistický styl definuje jako "způsob celkové domněly a lingvistického uspořádání těch spisovných jazykových prostředků, které se používají pro pohotovou přenos a převědomost informací veřejnosti o neaktuálních událostech" /1987/.

Základní funkcí publicistického stylu je tedy funkce sdělovací, informativní, vlastní činnosti sdělování. Vešle této funkce však publicistické komunikáty, především žánry jako komentář, úvodník, interview a glasa plní i neméně důležitou funkci předslovací a přeslovací, tj. funkci oslovovací, apelační, kterou J. Chloupek označil za "dominantní faktor publicistického stylu" /1991/. Kromě hlavních funkcí se také připojují další vedlejší funkce, tj. především

1.2. Publicistický styl

Publicistický styl je druhem mezilidské komunikace se širokým společenským posláním, tj. rychle, výstižně a co nejúčinněji informovat adresáty nejrůznějšího sociálního zařazení, věku i vzdělání, zprostředkovat myšlenky v míře největší srozumitelnosti, bezprostřednosti a přesvědčivosti, získat čtenáře nebo posluchače pro tlumočené myšlenky /E. Minářová, 1996/.

Oblast publicistických projevů existovala mnohem dříve, než jí byla věnována badatelská pozornost. V nejširším pojetí je pokračováním antického řečnictví z dob 5. – 4. st. př. n. l. Současně se objevují názory, že v celém období vývoje jazyka byla dominujícím projevem publicistického stylu homiletika /vykladačství náboženských textů/, neboť např. jazyk postil byl jednoznačně publicistický. V novější době svědčí o rozkvětu publicistického stylu projevy z doby obrozenecké a dále pak projevy K. H. Borovského.

Poprvé existenci publicistického stylu jako stylu samostatného předpokládá František Trávníček /O jazykovém slohu, 1953/. V jeho terminologii jde o styl novinářský. Na širším lingvistickém fóru se o publicistickém stylu mluvilo v roce 1954 na jazykovědné konferenci v Liblicích, věnované stylu a stylistice. Od poloviny 50. let pak bádání v této oblasti intenzivně pokračuje, přičemž hlavním impulsem pro lingvisty zabývající se oblastí publicistického stylu se stala významná monografie M. Jelínka "O jazyce a stylu novin" /1957/.

Publicistický styl má dnes své pevné místo mezi funkčními styly. Na jeho vymezení se většina jazykovědců shoduje, takže za všechny mohu citovat J. Mistríka, který publicistický styl definuje jako "způsob cílevědomého výběru a tematického uspořádání těch spisovných jazykových prostředků, které se používají pro pohotovou, přesnou a přesvědčivou informaci veřejnosti o nejaktuálnějších otázkách" /Štylistika, 1985/.

Základní funkcí publicistického stylu je tedy *funkce sdělovací, informativní*, vlastní široké oblasti zpravodajství. Vedle této funkce však publicistické komunikáty, především takové žánry jako komentář, úvodník, interview a glosa, plní i neméně důležitou *funkci přesvědčovací a získávací*, tj. *funkci ovlivňovací, agitační*, kterou J. Chloupek označil za "konstituující faktor publicistického stylu" /Štylistika, 1991/. K těmto hlavním funkcím se ještě připojují další vedlejší funkce, tj. především

výzvola, výrazová, metajazyková a kontaktoval, které se navzájem kombinují. Vzhledem k množství funkcí, které publicistický styl plní, jej J. Hrbáček řadí ke "stylům komplexním".

S agitačně-sdělnou funkcí souvisí ještě další předpoklady jako je pravdivost sdělovaných skutečností, aktuálnost reakcí na politické, hospodářské, společenské a kulturní dění, angažovanost publicistů, působivost, úspornost, přehlednost, srozumitelnost vyjádření aj.

Publicistický styl je výrazně dynamický, více než kterýkoli jiný těsně spjatý s dobou. Vždy nese její pečeť. V závislosti na vývoji společnosti se obnovuje lexikální náplň slov i typ aktualizací. V padesátých a šedesátých letech se jazyk novin vyznačoval patosem, důslednou spisovností, převažováním automatizovaných prostředků nad aktualizovanými. Dnes se vyznačuje jazykovou pestrostí, rozmanitostí a zřetelná je i tendence přibližování se mluvené podobě jazyka. Jazyk novin odráží jazykovou situaci své doby a je důležitým pramenem studií pro jazykovědce.

1.3. Stylová vrstva publicistického stylu

Publicistická stylová vrstva čerpá jazykové prostředky především z jazyka spisovného, ale komunikáty často dotvářejí i prvky nespisovné. Je charakteristická svým dvojpólným rozčleněním. Jedna část se jeví jako **prostředky automatizované**, tj. stálé, neměnné, stabilní, druhá část jako **prostředky aktualizované**, tj. nově užitá, proměnná.

Pojmy automatizace a aktualizace nejsou v jazykovědě nové. Už ve sborníku Pražského lingvistického kroužku užívá B. Havránek obou pojmů a definuje je takto: "Automatisací rozumíme tedy takové užívání jazykových prostředků, a to buď izolovaných nebo vzájemně spojovaných, jaké je obvyklé pro určitý úkol vyjádření, totiž takové, že výraz sám nebudí pozornost, vyjádření po stránce formy jazykové se děje a je přijímáno jako konvenční... Aktualisací naopak rozumíme užití jazykových prostředků takovým způsobem, že samo budí pozornost a je přijímáno jako neobvyklé, jako zbavené automatisace, disautomatisované, např. živá básnická metafora /na rozdíl od lexikalisované, která je automatisována/." Uváděné pojmy však B. Havránek ještě nevztahuje na styl publicistický.

a/ Automatizované prostředky

Automatizované prostředky vytvářejí bázi publicistického stylu. Díky jejich modelovosti a častému opakování se rychle vžívají. Svou jasností, pojmovou jednoznačností plně vyhovují informační funkci. Odpovídají potřebám publicistické stručnosti a srozumitelnosti z hlediska adresáta na jedné straně a potřebám snadného a rychlého použití z hlediska tvůrce komunikátu na straně druhé. Nelze totiž opomenout fakt, že publicistické komunikáty musí být napsány ve velice krátkém čase.

Mezi automatizované prostředky řadíme **konkrétní, hojně frekventovaná pojmenování a obraty odrážející realitu, veřejné a politické dění**. Jde o slovní zásobu vlastní sféry politické, ekonomické, kulturní, obchodní, státoprávní, diplomatické aj. Zde je třeba podotknout, že lexikální náplň automatizovaných prostředků se velmi rychle proměňuje a obnovuje v závislosti na době, na aktuálních

společenských procesech. Dnes se běžně objevují výrazy *podnikatelský subjekt, podnikatel, daňový poplatník, privatizace aj.* V letech 70. se užívalo termínů *kulturní stranická politika, rozvojové nosné programy, politika mírového soužití apod.*

Jako automatizované jsou brány i **frazeologické obraty typicky publicistické**, tj. takové, které vznikly na půdě publicistiky, jsou ze společenského a politického života a publicisté jich maximálně využívají. Jsou to např. slovní spojení *inflační spirála, koš problémů, palčivý problém, podnikatelský start, tandem ministrů atd.*

Také často opakující se **obrazná vyjádření** jsou vžitá natolik, že už volně přecházejí k publicistickým frazémům, např. *nést ovoce, klepat na dveře atd.*

b/ Aktualizované prostředky

Automatizované prostředky ale nevyhovují funkci agitační, protože nepodněcují dostatečně zájem čtenáře. Proto jejich modelovost je záměrně porušována, vyvažována aktualizacemi, které oživují projev svou neotřelostí a strhávají na sebe pozornost.

K nejvýraznějším aktualizacím v rovině lexikální, kterými se bude zabývat praktická část této práce, náleží **obrazná vyjádření** a využívání **příznakových lexémů**, tj. výrazů s jinou funkčně stylovou charakteristikou než publicistickou. Příznakové prostředky stojí v opozici k prostředkům neutrálním, tj. takovým, které jsou spisovné, stylově a dobově nezabarvené a neexpresivní /Stylistika současné češtiny, 1997/.

Příznakové vrstvy lze stanovit např. takto /podle P. Hausera, 1980/:

1. lexémy patřící k jednotlivým nespisovným útvarům nebo poloutvarům národního jazyka /obecná čeština, nářečí, slang, profesionalismy, argot/
2. lexémy cizího původu
3. lexémy s příznakem časovým /archaismy, historismy, neologismy/
4. lexémy méně frekventované /řídké, např. slova autorská, knižní/
5. lexémy slohově zabarvené, tzn. že samy od sebe signalizují příslušnost k určité stylové vrstvě, hovorové, odborné, umělecké aj. /Jestliže se tyto lexémy užívají v příslušné stylové oblasti, pak svou příznakovost ztrácí, jestliže jsou vloženy do stylu jiného, stávají se prostředkem aktualizace./

6. lexémy expresivní

V rovině syntaktické působí jako aktualizace především slovosled a prostředky uvolněné větné stavby /vsuvka, elipsa, vytčené větné členy, parcelace atd./.

Mezi vrstvou prostředků automatizovaných a aktualizovaných dochází k neustálým pohybům. Nová pojmenování, metafory v první fázi působí jako výrazné aktualizace. Častým opakováním ztrácejí svou stylovou aktivnost a přecházejí k prostředkům automatizovaným. I vlastní automatizované prostředky se opotřebovávají a mohou nabýt až podoby publicistického klišé. Ale i automatizovaný prostředek se může při použití v nezvyklé situaci nebo při inovaci stát prvkem aktualizace.

Publicistická stylová vrstva je tedy velice nestejnorodá, jsou pro ni typické jazykové prostředky stylově protikladné: lexémy hovorové a knižní, odborné a umělecké, neutrální a emocionální, automatizace a aktualizace, prostředky uvolněné a sevřené větné stavby. Napětí mezi těmito protikladnými prostředky určuje dynamiku projevu a je důležité pro stylový účín.

1.4. Útvary publicistického stylu

Oblast publicistických projevů je velmi široká. Zahrnuje publicistiku psanou /tj. projevy novinové a časopisecké/, ale i projevy publicistiky mluvené, tj. projevy rozhlasové, televizní, projevy filmového zpravodajství.

I škála publicistických textů je různorodá, na jedné straně se svými vyhraněně informačními texty dotýká strohého administrativního stylu, na další straně svými analytickými úvahami či recenzemi stylu naučného a na další straně prostřednictvím fejetonu a črty čerpá z uměleckého stylu.

Při diferenciaci útvarů publicistického stylu se většinou vychází z rozdělení do tří žánrů:

1. ***zpravodajské /informativní/***
2. ***analytické***
3. ***beletristické***

/J. Mistrík, E. Mullerová, J.V. Bečka, J. Chloupek/

Ke zpravodajským žánrům zařazuje J. Chloupek publicistickou zprávu, krátkou zprávu, rozsáhlejší zprávu blížící se referátu, oznámení, inzerát, interview aj. Primární funkcí zpravodajství je pohotově informovat, a proto pozadí a strukturu těchto útvarů tvoří informační slohový postup. Jazykové prostředky zde neslouží k vyvolání estetického prožitku, ani k ovlivnění čtenáře. Uplatňují se tedy prostředky zejména funkčního slohu prostě sdělovacího.

K analytickým žánrům patří úvodník, komentář, glosa, novinářský posudek, novinářská recenze a kritika, případně také projev, proslov, řeč, diskuse, polemika, debata aj. V analytických projevech se ve větší či menší míře uplatňuje osobní pojetí autora. V porovnání se zpravodajskými útvary jde o žánry s větší mírou subjektivity a expresivity. Jejich základním rysem je, že vysvětlují, vykládají, objasňují či hodnotí dané problémy. Dominuje u nich tedy funkce ovlivňovací.

Beletristické žánry jsou zastoupeny typickými útvary, k nimž patří črta, sloupek, reportáž a fejeton. Svou prostě sdělovací a ovlivňovací funkcí je lze zařadit mezi

útvary publicistické, přesto některými použitými prostředky se blíží uměleckému stylu. Výrazně se v nich uplatňuje autorova individualita i estetická funkce. Mohou se u nich uplatnit různé slohové postupy, nejvíce popisný a vyprávěcí.

1.5. Vymezení a charakteristika komentáře

Komentář se přirozeným způsobem vyvinul ze zprávy. Osamostatnil se jako osobitý žánr v evropském tisku začátkem 19. století. Je vedle zpráv pro publicistickou komunikaci nejtypičtější.

Rysy komentáře:

1. mluvená i psaná forma
2. monologičnost
3. veřejnost
4. konkrétnost a aktuálnost

Komentář přináší nejčerstvější události doby z oblasti politické, kulturní, ekonomické aj., nebo podává nová fakta, další informace o události, o níž základní zpráva již proběhla. Tyto události interpretuje, osvětluje, analyzuje jejich podstatu a ústí v zobecňující závěry.

5. schopnost získat, přesvědčit, ovlivnit

V komentáři nejde pouze o to, podat strohou informaci, ale i na čtenáře zapůsobit. Autor se snaží čtenáře získat pro věc, kterou hájí, usiluje u nich probudit emoce. Jeho přesvědčivost samozřejmě tkví ve formulaci, ve volbě zvláštních, neobvyklých a účinných jazykových prostředků, v jejich řazení, kombinaci, účinné gradaci, v navázání těsného kontaktu s adresátem, ve schopnosti přiblížit se jeho způsobu uvažování.

6. upoutat pozornost

Aby si autor komentáře čtenáře získal, potřebuje u něj nejprve probudit zájem, něčím jej přitáhnout. Proto svůj projev oživuje, obvyklé proměňuje, narušuje jednotvárnost, aktualizuje. Narušuje slohový neutrální základ projevu, vkládá dialogické prvky, zvýrazňuje nebo oslabuje určité větné členy, nabourává pravidelnou větnou stavbu věty, uvádí nezvyklá přirovnání a metafory, inovuje frazémy, snaží se navázat kontakt se čtenářem atd.

7. přístupnost vyjádření

Autoři komentářů si jsou vědomi širokého okruhu adresátů, jímž je komentář určen. Proto volí takové jazykové prostředky, jež jsou frekventované, běžnému čtenáři blízké, snadno srozumitelné a zajišťují větší názornost. Vnímání naopak může snižovat např. nadměrné používání cizích slov.

8. subjektivita

V komentáři se uplatňuje více individualita autora než v jiných žánrech. Autor zaujímá osobní stanoviska k událostem a problémům, vyjadřuje své názory, přesvědčení a domněnky, svůj souhlas či nesouhlas s danou skutečností, popř. své emoce. Svým přístupem se snaží čtenáře ovlivnit, získat na svou stranu.

B/ ANALYTICKÁ ČÁST – TYPY PRÍZNAKOVÝCH PROSTŘEDKŮ V KOMENTÁŘÍCH

Aktualizovat lze prvky všech rovin jazyka. Tato práce se vzhledem ke svému zaměření na jazyk psaných komentářů bude zabývat aktualizacemi v rovině lexikální a syntaktické /rovina modální stavby výpovědi a aktuálního větného členění, M. Grepl, 1967/.

1. Rovina lexikální

1.1. Výrazy hovorové

Hovorová čeština je stylová varianta uvnitř spisovného jazyka. Hovorová stylová vrstva se nejčastěji vyskytuje v mluvených projevech, je vlastní běžně dorozumívacímu stylu.

Hovorové lexémy a obraty /některé samy od sebe nesignalizují příslušnost k hovorové vrstvě, stávají se hovorovými až v kontextu, při přenesení významu/ se v publicistickém stylu frekventovaně uplatňují jako prostředky aktualizace čili intenzifikace. Na neutrálním pozadí okamžitě upoutají pozornost, působí svou životností a účinností. Zároveň jsou svou srozumitelností adresátovi blízké. Vzniká tak díky nim těsnější kontakt se čtenářem. Např.:

Vše předlistopadové bylo u nás *šmahem* odsouzeno všude tam, kde to mohlo bránit v rozletu nových elit. P 1998 – Když byl v roce 1992 přijat zákon nařizující zkoumat vliv staveb a projektů na životní prostředí, vymyslela se dobrá *finta*, jak zákon fakticky obejít. P 1998 – Spíš bychom mohli tyto *šťouchance* /pokusy o ničení Klause/ přirovnat k drmolení potrhleho vědátora v jednom z dílů kresleného seriálu o krtkovi v kalhotkách. MF 1999 – Když se ovšem ministr chová, jako by se probudil z třicetileté hibernace, není to vůbec žádná *legrace*. LN 1999 – Budeme je vítat na hranicích a posílat zpátky postrkem, uděláme všechno pro to, aby se nedostali ze Slovenska k nám, a když už projdou, tak aby *neprolezli* od nás do Německa. MF 1999 – Někdo se *optá*, jak se tedy mají chudší lidé dopravovat. P 1998 – Spor o stavbu dálnice D 8 z Prahy do Drážďan, který právě vstoupil do nového jednání, není zdaleka

jen sporem mezi *silničáři* a ochránci přírody. P 1998 - Ženy propuštěné z českých *textilek* jsou také sociální problém. P 1998 - Zvolením státního úředníka Zeman dal jasně signál k tomu, že majetek nelze katolickému kléru vydávat, jak se někomu *zamane*, ale že vše má svá jasná a závazná pravidla. HN 1999 - Místo očekávaných změn se od parlamentních voleb neudálo nic *kloudného*. MF 1998 - *No a co* – umučeným řekli *pardon*. MF 1998 - Chtěl bych vidět *suveréna*, který za současného stavu světa tu správnou míru podílu státu dokáže definovat. P 1999 – Ta v SR zvyšuje prodej, ale na svém domácím trhu *letí* střemhlav dolů. P 1998 - Když televizní komentátor gratuloval po prvním kole Václavu Klausovi k největšímu počtu mandátů, zatvářil se tento kysele a *lamentoval* dlouze nad nepochopitelným úspěchem Jana Rumla. MF 1998 - Zemanovi muži se na vládu *třásli*. ZN 1999 - Paní de Vries zdůraznila, že je na české vládě, aby se konečně *vytasila* s fakty. LN 1999 – V Telecomu si jsou svého výlučného postavení *jaksepatri* vědomi. MF 1998 – To by pro ni byla velká *blamáž*. LN 1999 – My dobře víme, že ODA, která měla klíče k celé privatizaci ve svých rukou, *vegetuje* již zhruba rok podle osvědčené strategie – model *zombie*. P 1999 - Římskokatolická církev se dokonce přihlásila o úroky z majetku, který jí údajně náleží a který si spočítala na *“pakatel”*. sto miliard korun. P 1998

Hovorové výrazy mohou být nadány značnou expresivitou, ukazují na autorův souhlasný či nesouhlasný postoj ke skutečnosti, proniká skrz ně autorovo hodnocení. Např.:

Rozsudky se jim nebudou vracet jako bumerang, justice se zatím získá více respektu, Evropská unie přestane *brblat*. HN 1999 - Celé roky se line z rehabilitací, z vleklosti restitucí, z *prazvláštních* výkladů práva nechut' ke spravedlnosti. MF 1998 - Nicméně Senát se o budoucnost na *zasmrádlém* českém politickém dvorku bát nemusí. MF 1999 – Jinak budou o tuto funkci stát pouze *hochštapleři*, troubové nebo cynikové. LN 1999 – Zajímavě *má* na Havla *spadeno* televize Nova. LN 1999 - Jistě, také představitelé někdejší koalice *prošpikovali* státní aparát svými družiníky a upadli do vleku lobbyistických zájmů a korupce. MF 1998 - Kuřáci si zakouřili, policisté *odkroutili směnu*. MF 1998 - Tak už to *prasklo*. P 1998 - Evropa se znovu na poslední chvíli *vyhrabala z pěkného maléru*. MF 1999 - Se *šlendriánem* do EU nechod'. MF 1999 – Jakmile totiž tato základní společenská hygiena není dodržována, dochází ke střetu zájmů a vývoj spěje neodvratně k *průšvihům*. LN 1999 – *Vyšlápnul si prý* na Lafontaine především proto, že mu vadily útoky médií. LN 1999 – Čelí všem těm běžným trablům, jak vyjít

– a *nevyběhnout* – s šéfy, penězi, se správci bytového fondu či s vlastními dětmi. P 1999

1.2. Výrazy běžně mluvené, nespisovné

Mezi hovorové jazykové prostředky využívané v komentářích pronikají zřetelně i prvky vymykající se spisovné normě, z nespisovných útvarů a poloútvárů jazyka. Autoři je dávají /ovšem ne vždy důsledně/ do uvozovek, aby upozornili na to, že si uvědomují “nepatřičnost” těchto slov v publicistickém stylu, odchýlení se od normy spisovnosti.

Nejrozšířenějším nespisovným útvarem na území Čech je **obecná čeština**, útvár interdialektické povahy s výrazně středočeskými rysy. Charakteristika obecné češtiny je nesnadná, neboť jako obecná čeština se hodnotí výrazy a frazémy nezařazené kodifikací do plně spisovného jazyka, ale vyhovující podmínkám běžné komunikace. Někdy je těžké rozeznat hranice mezi prostředky hovorové a obecné češtiny. Existují mezi nimi plynulé přechody, nespisovná slova se neustále protlačují do hovorové vrstvy a stávají se v ní zcela běžnými, dochází pak i k jejich kodifikaci.

Výrazy obecné češtiny dotvářejí styl komentářů, jejich použití /pouze motivované/ je spojeno se snahou o bezprostřednost komunikace, o přiblížení se čtenáři. Nespisovná slova též slouží výraznějšímu vyjádření expresivity /oproti prostředkům spisovným/ a názornosti sdělovaného, popřípadě k intenzifikaci. Např.:

I když na světě mají zemědělci naplánováno 14 dní, tentokrát to “*sfoukli*” za dva a honem pryč. Pravda, ty dva dny to byla *šichta*. S 1999 – Konečně, proč by v Brně na Ústavní soud měli mít “*flákárnu*”, když v Senátu v tom *fofru* nevědí kudy kam. S 1999 – A odpověď zdá se jim asi lehká, když na ně v terénu znenadání vy**ba**fnе sociolog. P 1999 – Znamená i pocit osobní svobody. Vědomí, že žiji v právním státě, a když nejsem lenoch a *flákač*, neskončím někde na podpoře v nezaměstnanosti jen proto, že se musí uzavřít špatně zprivatizovaná a následně rozkradená česká firma. P 1999 – Vyloučit to nelze, i když nyní lze tušit, kdo se na to těší a komu by to nebylo proti mysli a komu je to *fuk*. LN 1999 – Volby přece jasně ukázaly, že většina národa *profláknutého* demagoga odmítá. LN 1999 – Nejde přitom jen o osobní vozy, ale také i o *nákladáky* a

autobusy. P 1998 – Čím dál tím více politiků začíná *fušovat* politologům a vědcům do řemesla. P 1998 – KPN *bakšíš* pro českou vládu co nejrozhodněji popírá. MF 1998 – V té naší ústavě nikde nestojí, že česká justice může být v *binci*. MF 1998 – *Otlemená* arogance Miloše Zemana je v tomto ohledu vskutku pozoruhodná. MF 1998 – Její *figle* už vyčichávají a možná by mohl vyčichávat už i vztek těch napálených. MF 1998 – Proč si to nepřiznat, rafinovaný *handl* s bytem či školou nejednoho dostal. MF 1998 – Přesto, profesor je stále pán, student stále *kmán* /výjimky prominou/. MF 1998 – Dvacáté století nás naučilo, že hrdinové končí špatně, na popravišti či v *lágru*, v tom lepším případě zapomenuti. LN 1998 – Už pohled na desítky radnic, kde se hned po volbách začaly *plichtit* koalice za účelem zvolení prvního muže města, je dostatečným důkazem pro /o potřebě změny volebního systému/ MF 1998 – Uchazeči o parlamentní *fleky* si připravili ještě jednu náramnou past. MF 1998 – Dokonale *zpackali* pokus o upevnění předsedova /a tím i svého/ vlivu ve vedení straně. MF 1998 – Na malý okamžik se sice vrátil, aby zažaloval plzeňský deník a písničkáře Jaroslava Hutku, protože se mu nelíbilo, jak o něm mluví v souvislosti s *prošustrovaným* mnohamilionovým majetkem SSM. MF 1998 – Naše chování na silnicích ve srovnání s mnohými západoevropskými státy vychází *prachbídne*. MF 1998 – Ostatně pohledy *západanů* na naši republiku nelze zužovat na názory lidí, pro něž je korupce pracovní metodou. LN 1999 – Vláda se sice prodejem bank “zbaví černé díry”, leč nám všem udělá do vysypané kapsy díru *fungl* novou. LN 1999

1.3. Profesionalismy a slangové výrazy

Profesionalismy pojmenovávají skutečnosti, věci, pojmy spjaté s určitým pracovním prostředím. Slang charakterizuje mluvu různých zájmových skupin, má silné emocionální a expresivní zabarvení. Mezi profesionalismy a slangem je opět plynulý přechod. V komentářích se příležitostně vyskytují výrazy obou poloutvarů, více však profesionalismy. Oživují projev, zvýrazňují, vnášejí do něj autentičnost konkrétního prostředí a situace, k němuž se příslušná komunikace váže, odrážejí profesní a zájmové prostředí a vztah autora k němu. Odpovídají i potřebám po ekonomii vyjádření, většinou jde o slova kratší, např. univerbizace. Např.:

Ačkoliv byli oba oblečení v dresech svých stran, hned po prvním výkopu bylo jasné, že to bude jenom “*přátelák*”. Že se oba hráči budou chvíli honit po trávě a kopat do *meruny*, kterou

jím moderátor tu a tam hodí, ale že po nohách a na tělo si moc nepůjdou. /.../ Jakoby ten jejich zápas sledoval nějaký *lanař*, který si je oba dva najme brzy do jednoho *mančaftu*. /zde jde o obrazné vyjádření v politickém komentáři/ P 1999 - Tohle petrolejáře, uhlobarony či *pojišťováky* v našich končinách ze sna evidentně neruší. MF 1998 – Cena *ojetin* pod dvacet tisíc korun je směšná. P 1998 – Jinak se staneme *šrotištěm* Evropy. P 1998 – Když už tu máte *vercajk* a materiál na cestě, co s vámi naděláme, tak si to postavte... MF 1998

1.4. Nářečí

Nářeční prvky se v komentářích objevují velice řídce, setkala jsem se s nimi pouze v jednom komentáři. Jejich funkcí je projev ozvláštnit. Např.:

Už ho *naháňajů*... Koho? Prezidenta republiky. LN 1999

1.5. Knižní výrazy

Knižní lexémy jsou vždy stylově příznakové, nestávají se neutrální v žádné stylové oblasti. Jsou spjatý s tzv. vysokým stylem, provázeny odstínem jisté výrazové vznešenosti. Mají frekvenční příznak /jsou řidší/, mohou se překrývat s archaismy, tj. slovy zastaralými.

V komentářích se vyskytují frekventovaně a jsou v podstatě reakcí na stereotypnost, šablonovitost publicistického stylu. Někdy také vyjadřují snahu vyrovnat hovorovost, expresivitu komunikátu a zvýšit spisovnost, prestižnost vyjádření. Knižní lexém v textu působí nápadně a čtenáře zaujme. Autor jím zdůrazňuje význam slova, jde o emocionálně a expresivně podmíněné aktualizace. Např.:

Ale právě ta složitost *skýtá* naději. MF 1998 - Dali přednost *liteře* před duchem. MF 1998 - Stává se z něj normální země, o níž lze kdykoli a kdekoli bez *uzardění* říct, že patří do rodiny demokratických států. MF 1998 - Komunistické hnutí si myslí, že zažívá *renesanci*. MF 1998 - Otcové ústavy musí *úpět*, když sledují senátní souboje. MF 1998 - Leč, světe div se, v krajích českých, moravských a slovenských se několik lidí tohoto věku zbláznilo. MF 1998 – Pro vládu by měl být pondělní *ortel* užší oprátkou než stohy papírů z Bruselu na totéž téma. MF 1998 – Pochybnost o ryze odborovém *ledví*, provázená nízkým chvěním žaludku, však vytne nad Falbrovým názorem /---/ P

1999 – Nyní tedy, když se zjistilo, že jeho politická smrt byla jenom klinická, je společenskou povinností rýpnout do něj *zavile*, ať se to hodí nebo nehodí. MF 1999 Co nám *zvěstují* protesty zemědělců. LN 1998 – *Panuje* divná představa, že stát, který z kapes daňových poplatníků nesubvencuje a nechrání farmáře ve stejné míře jako u sousedů, na to doplatí. Tento *blud* drží zřejmě v případě zemědělství při životě vzpomínka na hladomory. /---/ Řekli si zemědělci a *sveřepě* vytáhli bojovat za svůj /dražší/ chleba. MF 1998 – Diskuse samozřejmě nastane nad konkrétním řešením, jak *kýženého* cíle dosáhnout. P 1999 – Kdo zachrání *skomírající* nemocnice? P 1999 – Čím podlejší a zákeřnější je praktická politika, tím vzletnější a chvástavější formule *řinou* se předákům z úst. MF 1998 – Takto vypadá Grégrova *vize*. P 1999 – Reálná je i další představa: že právě v této době *zavírají* do *šatlavy* amerického prezidenta, protože zatajil špatnou známku z matematiky. LN 1999 – Miroslav Macek *zahořekoval* nad "tou spoustou lidí", pro které – tak to řekl – život v levicově organizované společnosti byl jistým způsobem výhodný. P 1999 – Tak spolehlivé zdroje *praví*. LN 1999

Někdy autor knižním výrazem může vyjádřit i výsměch. Např.:

Už pár hodin víme, že se Jan Šula *poděkoval* jen kvůli hrozcím anonymům. MF 1998 - Zaručují deseti procentům voličů – jsme v demokracii – komunistu X. Y. je *dělný* poctivec. MF 1998 - Strana a vláda, která *horuje* pro čisté ruce, se sice před volbami *holedbala*, že s monopolem Telekomu udělá krátký proces, ale od voleb je ticho po pěšině. MF 1998 – Čtyřkoalice, kterou *věhlasní* komentátoři a moudří politologové vydávali ještě před několika týdny za ubohý slepenec drcený patami velkých vezírů opoziční smlouvy, přesvědčivě vyhrála volby do Senátu. P 1999

1.6. Neologismy

Jazyk publicistiky je odrazem jazykové situace své doby, zachycuje dobovou aktuální slovní zásobu, její vývoj, tedy i slova nově vznikající, zařazující se do systému jazyka. Některá z nich uvádí slovník neologismů O. Martincové /Nová slova v češtině, 1998/.

Ale v komentářích se vyskytují mnohé neologismy, vzniklé z potřeby aktualizovat, oživit projev, dodat mu novosti. Autoři komentářů rádi využívají slovtvorných možností jazyka a svůj projev obohacují neobvyklými slovy, novotvory, jež jsou velice působivé, často emocionální. Jde nejčastěji o inovaci, např.

hláskotvornou, již existujících pojmenování.

Příklady neologismů:

V evropském pojmání politiky jsou pravice a levice politické extrémny, buď komunistické, nebo *fašistoidní*. P 1999 - Jsem zvědav, zda vůbec lze komukoliv vysvětlit *Absurdistán*. P 1999 - A *sekáče* by téměř vymizely, což je zřejmě sociální problém P 1998 - *Unijní* otřesy skýtají naději. ZN 1999 - Přímo *šokantní* ovšem je, že pan Kasal chce tuto taktiku zřejmě pro vládní úspěch. LN 1999 - Puče zprava se jistě neobávala ODS, v jejichž řadách se po vyjádření Petra Načase našlo pár *váhavců* zvažujících, jestli by neschválení tohoto základního zákona na hospodaření s financemi státu nebylo příliš špatným signálem pro svět, do jehož struktur chceme vstoupit. ZN 1998 - Proč pražské Forum 2000 není pustá *žvanírna*. MF 1998 - Než abychom tlačili sněmovnu ke kvalitní práci s tím, že jen ona má odpovědnost, zřídíme další, ještě vágnější *tlachárnu*. MF 1999 - Přitom již právě vynaložená *maxičástka* byla až dosud prezentována jako klíčový argument pro dostavbu. S 1999 - *Telecomsaurus* aneb o velikosti. MF 1998 - *Penězovod* do Bruselu je otevřen. MF 1998 - Ve světle výše uvedeného se trochu zbytečným jeví *přípodotek* ministra Bašty, že Vulterin možná neodůvodněně rozdával odměny lidem, kteří mu byli osobně blízcí. ZN 1999 - Prošpikoval státní aparát svými *družiníky*. MF 1998 - Jednak na tom, jak se říká, "něco je", jednak jsou na úlohu hlavních viníků *sdělovadla* zvyklá už z od mediálního sarajevského atentátu na Klause. P 1998 - Pak přišel jeho pád, zdálo se, že je s ním hotovo, a tehdy stalo se veřejnou zálibou do něj kopnout /samozřejmě s velkorysým *přícíntkem*, že do mrtvol se nekope/. MF 1999 - Ve vládní "celostátní" politice i v té mrňavé "komunální" vznikají *nejfantazmagoričtější* kombinace. MF 1998 - Možná že nejrozumnější v této zemi je nakonec ten největší *otloukánek* - volič. P 1998 - Ovšem jediná forma komunikace, kterou zatím poslanci perfektně ovládají, je vyměňování si názorů, nejrozumnějších *podpásovek* a ošklíbání se přes média. S 1999 - Nedivme se proto, že český občan podobný přístup vnímá jako "*vlezdoadkismus*" a vše ho potom vede k soudu, že nyní jsou vlády stejné jako v minulosti. S 1999

1.7. Odborné výrazy

Odborné výrazy neboli termíny jsou slova /slovní spojení/ z různých oborů s ustáleným a definovatelným kognitivním významem /Poštolková, 1984/. Jsou to

většinou cizí lexémy. V komentářích se jich vyskytuje velké množství z různých oblastí. Taková, která přísluší oblasti, o níž autor píše, nepůsobí příznakově. Jinak tomu je u termínů, které náleží svým významem do zcela jiné komunikační sféry a autoři je takto neobvykle použili, aby upoutali adresáta. Samozřejmě u takového přenášení slov dochází i k určitému posunu významu. Odborná slova se mohou stát prostředkem určitého hodnocení, intenzifikace. Např.:

Zemanovi muži se na vládu trásli, ať si ji tedy vychutnají zejména v daném *marasmu* /odb. lék./ ZN 1999 - Levice a pravice, *diluviální* /odb. geol./ termíny z francouzského konventu, nemají v postkomunistické moderní politice co dělat. P 1998 - Žel, navzdory vyspělé technice ne vždy jsou zásahy *chirurgicky* přesné, ne vždy zasahují toliko vojenské cíle. ZN 1998 - Zvládl politický comeback po dílčí porážce, ten nezbytný *trojitý salchow* každého z nás. MF 1998 - Komunista nevěří, že je vpřed *katapultuje* nikoliv volič, nýbrž sobectví ostatních. MF 1998 - Není sporu, že Zemanova *kamarila* /vlivná skupina osob/ při svém výstřelu na místopředsedu ČSSD Iva Svobodu mířila správným směrem. MF 1998 - To nebyla ani ideologická *schizofrenie*, ani nemorální touha usednout do ministerských křesel, ale potvrzení, že i panové Kasal, Ruml, Kroupa a Majzlík, mají dvojníky. ZN 1999 - Odtud *turbulence* slovenské politiky posledních let. MF 1998 - Ten /výsledek jednání/ i do budoucna disponuje několika *neuralgickými* body a otazníky, které se kdykoli mohou proměnit v novou státně-církevní přestřelku. P 1999 - Klausova poslušná *kohorta* /jednotka pěchoty/ opustila jednání. MF 1998 - Možná ale tato absurdní *anabáze* docela prostého zákona naznačuje, že komunikace mezi komorami není tak úplně v pořádku. LN 1999

1.8. Expresivní výrazy

Expresivní lexémy jsou taková slova, která vedle svého nociónálního významu vyjadřují citový /subjektivně hodnotící/, kladný nebo záporný vztah mluvčího k vyjadřované skutečnosti.

Určitá slova mají trvale expresivní příznak /např. familiérní, domácí, shovívavý, hanlivý/ i bez kontextu, jejich expresivita souvisí se slovotvornou nebo hláskotvornou podobou /např. lajdáctví, krasořečnění, převzácný, hňup atd./ Jiná nabývají expresivity až v textu při užití v přeneseném významu, a to často v ustáleném hovorovém spojení /např. letět na hodinu, skočit po každé novince atd./.

Expresivní slova mají většinou i rozdílnou stylistickou příznakovost, může jít o slova hovorová, knižní, cizí, slangová, nářeční atd.

Citově zabarvená slova mají značný podíl na aktualizacích v komentářích. Podporují životnost, účinnost textu, upoutávají a udržují zájem. Jsou prostředkem citového působení na čtenáře, a tak slouží k ovlivňování, přesvědčování a získávání adresáta pro věc, kterou autor zastává, hájí.

Expresivní slova tedy přinášejí subjektivní hodnocení, osobité vidění skutečnosti, bývají útočná, odmítavá, polemicky zaměřená. Především v současné době autoři komentářů velice často realitu hodnotí negativně, silně ji kritizují, do popředí vystupují jejich osobní emoce, takové jako rozčilení, odpor, pohrdání, rozhořčení, pohoršení. Např.:

Českého občana zvyklého Havlově rétorice nejnovější prezidentův projev sotva podnítil k zamyšlení. Tak trochu *zaváněl* slohovým cvičením. MF 1999 - Bohužel, ke štěstí nestačí dělat něco jiného než Klaus. Je třeba zlikvidovat Klausovu *džungli*, ne do ní cpát státní miliardy. Ty jenom *schlamstnou* bankovní dravci a stát se těžce zadluží. P 1999 - Jak *mluvka* Kavan, tak *rozumář* Škromach jsou pro normálního člověka zkrátka nepochopitelní. MF 1998 - I pan prezident má na *pisálky* nabroušeno. MF 1998 - Politici však - naposledy Miloš Zeman - vykládají svět médií jako většinově oplzlý. Proč se tedy stávají jeho *šašíky*? MF 1998 - Sociální demokraté by rádi protlačili svůj *strašlivý* rozpočet sněmovnou. MF 1998 - Protože ty hlasy *páchnou*, vznikají spory mezi silnějšími a slabšími žaludky. *Io komunistech!* MF 1998 - Jsou rozumné, více senátorů - komunistů znamená méně onačejší konkurence než jsou nějací tři *zoufalí* komunisté. MF 1998 - Ti nahoře se pak navíc budou vzájemně hlídat, rozdělí si odpovědnost */mimo jiné/* a snad nás přestanou *otravovat* svými nedospělými spory. *Io možnosti vytvoření koalice!* MF 1999 - Buď čeští úředníci připravují podklady, kterým uvěří tak babička před televizí, ale ne unie. Nebo jsou natolik pod tlakem zájmových skupin, že se o důvěryhodné analýzy ani nepokoušejí a jen *papouškují* jejich argumenty. *Io náznacích nespolehlivosti statistik ze strany unie!* MF 1998 - Žijeme v pravdě, nebo v *partajích*, *prachách*, podrazech, pomluvách, podvádění, politické a pouliční prostituci, přepadávání a přetvářce? P 1999 - Politické šachy, *čachry* a další hrátky. ZN 1999 - Docela poučná *aférka* Telekom. MF 1998 - Spíš mluví než konají. To je pro hospodářství ve *slaboučké* kondici špatná zpráva. MF 1999 - V celé věci samozřejmě vůbec nejde o úředníkovu možné formální selhání, ale o *prachobyčejnou* zášť

vůči církvi /církvim/. LN 1999 – A pak, pokud by opravdu někdo dokázal nakupovat ojetá auta v cizině za onu *fantastickou* cenu, stále by se mu to bohatě vyplatilo P 1998 – Ve skutečnosti jde hlavně o lidi, kteří si z dovozu ojetých aut udělali *kšeft*. P 1998 – *Zavání* to povrchním prospěchářstvím, od něhož nebývá daleko ke korupci a *kamarádičkování*. *lo* lobbování na české politické scéně/ MF 1998 – Jeho uraženost a občasné *fňukání* vsutku již unavují. MF 1999 – Naše *čecháčkovské* "ničení Klause" nemá s velikostí státu nic společného. MF 1999 – Směšná, malicherná, žlučovitá komunikace je pro politiku ještě větší nebezpečím než *nabubřelá* arogance. MF 1999 – Pod stromečkem, v bedýnce, tulí se párek *komoušů*. MF 1998 – Vděk za teplá *křesílka* na radnicích mohou komunisté adresovat bratrovražedné válce pravicových stran a *straniček*. MF 1998 – Jeho odpůrci mu vyčítají nekonečné proudy automobilů, *dryáčnické* zásahy do architektury a ducha staré Prahy. MF 1998 – Nelíbilo se mu pracovat dlouho do noci a navíc ho na zasedání vlády *zpražil* šéf, spolkový kancléř Schroder. LN 1999

Emocionální složka expresivního substantiva bývá nezdědk posílena hodnotícím adjektivem, které předchází. Např.:

Knížákova kandidatura v Berouně byla nesmyslná od samého počátku. Exkluzivní účesy a *laciné vtípky* o prezidentovi volby nevyhrávají. MF 1998 – *Banální krasořečnění* Klause a Zemana po skončení schůzky potvrdilo obavy nejskeptičtějších kritiků. MF 1998 – V případě, že odpovědi na tyto elementární otázky zůstanou přikryty stínem neurčitosti či v nejlepším případě mnohoznačných náznaků, mění se neodbytně v *efektní kýč*. *lo* projevu prezidenta/ MF 1999 – Také ten /poetický mysticismus/ zůstává jedním z posledních rysů dosud zřetelně odlišujícím jeho projevy od *planého řečnění* komunistických *potentátů* neblahé paměti. MF 1999 – Nestačí, aby politici vedli *krásné řečičky* o společnosti, vzdělání, tu a tam přidali s pompou do školství pouhou horko těžko uškrutlenou erární miliardu. MF 1998 – Mají-li pocit, že jim autority ubírají *nevycválení škrabalové*, ať se chovají sami důstojně a ne jako *trdla*. MF 1998

Autoři komentářů také ironizují, tj. záměrně používají pro skutečnost opačného pojmenování, vyjadřují tak svůj posměch. Např.:

Tím spíš, že jeho kachní žaludek mu udrží i různá mediální "*moudra*" od všelijakých utřinosů, kteří znají život a svět z cesty rychlíkem. P 1999 – A teď ještě z *nouze ctnost* – Bašta. MF

1998 – Věštecká *moudra* o výměně kabinetu si mohou politici vetknout za klobouk, když současně dávají jasně najevo, že na té jiné, lepší vládě nejsou schopni se domluvit. MF 1999 – Jediné, na čem se celebrity shodly, je nezbytnost oživit hospodářský růst. Vskutku *velkolepé* zjištění! Vždyť si o tom již měsíc brabci cvrlikají na střeších ekonomických ústavů. MF 1998 – Jako opravdu drsný žert na vlastní účet nyní působí nedávné prohlášení expremiéra Václava Klause, že jeho vláda neprivatizovala velké polostátní banky schválně. To tedy bylo opravdu *vypařené* rozhodnutí. MF 1998 – Jak tedy může vypadat pohled na *neškodná* normalizační léta? Třeba takhle: tajná komunistická policie vládne rafinovanějším způsobem než zabíjením ve svých trapných počátcích. Neničí lidské tělo, ale ducha. MF 1998 – Jsou to opravdu *zlaté české ručičky*, které přivedly podniky na buben. ZN 1999 – Jakou náhodou vyjmenoval resorty svých úhlavních *přátel* – Rumla, Zielence a Pilipa. P 1999 – Vskutku *“hloubkový”* myšlenkový přelet nad Lety pak učinil Oldřich Sládek, když v televizi tvrdil, že tábor pro koncentraci /Romů/ vlastně ani tak přímo nebyl koncentrační tábor /pro Romy/. P 1999

1.9. Hodnotící částice

Věty mohou také emocionálně zabarvit částice. Autor jimi opět staví do popředí své vlastní city, schvalování či odmítání skutečnosti, a tak se snaží zapůsobit na adresáta. Např.:

Pravda /souhlas/, na pár let nepřijde o práci řada lidí. MF 1999 – *Pravda*, měl nehledět vpravo vlevo a jít před lety do většího rizika i za cenu, že nevyhraje volby v roce 1996. MF 1999 – *Ano*, je to možné. P 1998 – Neustále se tvrdí, že potřebujeme silnou a většinovou vládu. Nepochybně *ano*, aby lidé mohli normálně pracovat a žít a dovolat se svých práv. P 1999 – Je třeba vlády nové, většinové. *Nu dobrá*, ale kde je v dohlednu ta jiná, lepší, většinová? MF 1999 – *Naštěstí* /uspokojení/ není správné odpovědi. /o jaderné energii/ MF 1998 – *Inu* /povzdech, rezignovaný souhlas/, Janu Rumlovi či ostatním vzdělání nebylo dopřáno, ale novináři jsou vesměs absolventy nějaké fakulty a mohli by znát rozdíl mezi termíny sociální a socialistický. P 1998 – Nezaměstnanost, která u nás právě teď nabírá na síle, je *žel* /lítost/ logická. P 1998 – Když k tomu přidáte až překvapivě funkční opoziční smlouvu či nedávnou dohodu při volbách v Senátu, pak se zdá, že druhá polovina roku může být časem velké koalice. *Kdoví* /nejistota/, jestli by to nebylo lepší než rozhádaný slepenec, menšinová nejistota či vládnutí se zjevnou podporou komunistů. MF 1999 – Kdo je, *u*

všech čertů /rozhořčení, rozčilení/, nositelem lásky a nenávisti? /komentář k prezidentovu projevu/ MF 1999 - Co je probůh /rozhořčení/ liberálního /pravcového/ na Klausově očividné nechuti rozdělit centrální moc státu do vyšších územně správních celků v čase, kdy ještě stál v čele vlády? P 1999 - Ne, to bolístka není. Spíš bolest jako trám. MF 1999

1.10. Obrazná vyjádření

Obrazné vyjádření je užití slova pro jinou skutečnost, než slovo běžně, tj. ve svém normálním lexikálním významu, označuje. Vzniká buď na základě vztahu skutečnosti, která má být pojmenována, k jiné skutečnosti /a to na vztahu časovém, místním nebo příčinném/, nebo na základě podobnosti. V prvním případě jde o metonymii a synekdochu, v druhém případě o metaforu a přirovnání.

Nová, nečekaně užitá obrazná pojmenování jsou v komentářích hlavními prostředky aktualizace. Většinou nejsou příliš složitá, jejich význam lze lehce odhalit z kontextu. Ihned upoutají pozornost, dodají projevu živosti, pomáhají zvýšit názornost, vyvolávají plastickou představu. Užitím obrazného vyjádření nedochází jen k pouhému konstatování, ale prostřednictvím obrazů jsou odhaleny i projevy kladného nebo záporného vztahu autora k obsahu sdělení, a tak komentář ještě více nabývá agitační působivosti, naléhavosti, napomáhá výrazněji přesvědčit adresáta.

Příklady metafor a metonymií, které zpestřují komentáře:

ODS nakonec z hlasovacího souboje vyšla bez ztráty *kytičky*. ZN 1999 - Dosavadní prospěšnost Senátu totiž nespočívala v *leštění těch správných klik* jeho členy, ale především v tom, že se začal například starat o rozhněvané krajany nebo bojovat proti návratu loterijního zákona. P 1998 - Senát se v poslední době stává *dobrou lovnou zvěří* některých politiků, novinářů a značné části veřejnosti. MF 1998 - Stůj co stůj chce zachránit před pádem rozbuželá, silně předlužená *průmyslová impéria*. P 1999 - Čtyřkoalice, kterou věhlasní komentátoři a moderní politologové vydávali ještě před několika týdny za *ubohý slepenec drcený patami velkých vezírů opoziční smlouvy*, přesvědčivě vyhrála volby do Senátu. P 1999 - Co vlastně způsobilo, že zpočátku podceňovaná koalice *vrazila klín mezi hegemony naší parlamentní scény*? MF 1998 - Světla a stíny *půjček na byty*. P 1999 - *Domácím kamínkem svého druhu, který ministr sotva cítí v botě*, je Unie farmářů, která se

žádného protestu naopak nezúčastnila. P 1998 – I ministerstvo spravedlnosti, které slíbilo rekonstrukci těžce *funícího soudního stroje*, by mělo vymyslet, jak přinutit sousedy respektovat ústavní verdikty. MF 1999 – Rovněž zde *byla* domácímu průmyslu zákeřně *vražena dýka do zad*. P 1998 – Česká pravice a evropští konzervativci už jistě s hrůzou pocítili, že se začínají *rozpouštět v dějinném prašnu*. HN 1999 - Raději rovnou *vypálili salvu pomluv* na místopředsedu i na jeho ochránce S.Grosse. MF 1998 - Přes o eurovepře, vzniklá z nečekaných výkyvů asijského a ruského trhu, zdánlivě paradoxně doložila, že liberálnímu snu o volném obchodu sluší *vepřová hlava s citrónem v ústech a petrželí za uchem*. P 1998 - *Spasitel průmyslu* /Miroslav Grégr/ zůstal sám. P 1999 - Počestní *brutové* z US udělali velkou chybu. Místo aby Klause *proměnili při otevřeném souboji v politickou mrtvolu, jen na něj ze závětrí nakydali trochu hnoje*. César se rychle otřepal a navíc se ukazuje, že pokud jde o morálku, nemají si *osvoboditelé s tyranem* co vyčítat. LN 1999 - Myslím, že poprávku veřejnosti po dohodě těch nahoře, po rychlé a energické nápravě stavu věcí veřejných, zvláště pak po jasné formulaci nových nadějí pochopil nejlépe *matador českých politických luhů a hájů – Václav Klaus*. MF 1999 - Bylo by šílené brát na sebe nyní *chomout* vládnutí. MF 1998 - Ty byly spíše o *plivání* na ty druhé. *Io volebních mítincích/* MF 1998 - Byl Zemanův slib o prioritě vědy jen pouhou *předvolební vábničkou*? MF 1998 - Za vznik Senátu mohou do značné míry komunisté tím, že z ústavy *udělali cár papíru*. MF 1999 – Neobává se snad premiér Zeman, že odstraněním jednoho či dvou ministrů by se mu mohla zhroutit celá *vládní pec*? LN 1999 – On sám Miloš Zeman coby *nosič neověřených kufříků* od nejmenovaných zdrojů a autor bulvárních bonmotů by se v novinářské branži pohyboval kdesi hodně hluboko. MF 1998 – Namísto unionistických *zbojníků*, vedoucích vzdornou opotřebovovací válku s opoziční smlouvou, zde náhle máme *ponížené žebráčky, čekající na drobty ze stolu velkopanské koalice*. MF 1998 – S pozitivním myšlením v *elektrické zásuvce* lze přece konstatovat, že kardinál Vlk ustoupil sám, když vyslovil souhlas, aby byli občas zváni do odborné komise i další experti. P 1999 – Položí-li totiž někdo otázku, proč stát o *žebrácké holi* vyplatil téměř půl miliardy korun na připomínku romských obětí, neměl by být tazatel hned obviněn z egoismu a rasismu. P 1999 – Je chloubou Čechů a Slováků, že se i v téhle době našli lidé, kteří silou myšlenky dokázali pracovat na obnově lidství, na návratu chuti žít jinak než s *lepící páskou na ústech*. S 1999 – Předchozí vlády nechaly stavbu Temelína bobtnat, aniž ji zatrhly ve chvíli, kdy se ještě v této *“černé díře”* neutopilo tolik peněz jako dosud. S 1999 – A že *starostlivá alianční kvočna* *nebere pod svá křídla další kuřátka* už s tímto vědomím. S 1999 – Ultraliberální ekonomové pak chaoticky

vypustili firmy do světa, aniž jim *ukázali jízdní řád*. P 1999 – Poprvé Clement *narazil na tvrdou vodu* na samém počátku své éry. LN 1999 – Ještě častěji je toto *vyzobávání rozinek* /prodej firem s budoucností členům jeho vedení či příbuzným a známým/ napadnutelné z hlediska morálního. ZN 1999 – A o to by mělo jít stávajícím členským státům i těm, co se v *unijním přístavu* *zakotvit teprve chystají*. ZN 1999 – Jinými slovy, peníze daňových poplatníků, které za Klause tekly do bank, potečou opět - jen jiným *korytem*. LN 1999 – Byla by to docela legrační *jízda na toboganu slov*, kdyby to ve skutečnosti nebylo vlastně smutné. S 1999 – Zatímco okolo Kobese, aspirujícího na místopředsedu pro řízení strany, *létají normální otrávené šípy*, *okolo Špidly se otevřela dalekonosná střelnice*. S 1999

Synekdocha je druhem obrazného vyjádření, kdy autor záměrně zamění část za celek, popř. celek za část. Např.:

Pokud by lidé chtěli, na těch pár minut by jistě opustili *teplo domova*. /o volbách/ MF 1998 – Běžný občan vstávaje lehaje nemyslí na vztahy mezi *světským žezlem a božskou kadidelnicí*. P 1999 - Snad by ale mohlo mít smysl sdělit těm několika málo voličům, kteří k urnám doputují, jak *falešné tóny* k nim senátní adepti vysílají. MF 1998 - Ta udělala všechno pro to, aby Koukalovi /Bursíkovi, Vonskovi/, *připjala primátorský řetěz*. MF 1998 – Je-li nutné předvést *svaly*, nastupuje letectvo či alespoň hrozba leteckých úderů. ZN 1999 - Zejména po prvním kole mnozí z nich /kandidáti do Senátu/ prohlašují, že ani tak nekandidují za svou politickou stranu jako spíše za svůj region. Volte nás, mladí, staří, leví, praví, protože my v Praze zapomeneme *na své stranické triko*, nabádají voliče. MF 1998 - V čem tkví zhoubnost *záchranného kruhu*? P 1999 - Když Clemens svého času sloučil *pod jednou střechou* obory práce, sociální politiky, rozvoje měst, kultury a sportu, leckdo se nad tím pousmál. LN 1999 – První vhodné příležitosti, pokusit se nově uspořádat pozice jednotlivých *stranických klik*, potvrzují, co se ukázalo, že taktika, aby všichni byli "při tom", a nesli stejnou odpovědnost, nefunguje. ZN 1999

V komentářích se vyskytují i personifikace, tj. přenášení vlastností, rysů a základních činů živého tvora na vše neživé. Typické a častější pro publicistický styl jsou tzv. nepravé personifikace. Jde o zkrácené metonymické konstrukce, kdy zživotnění je jen zdánlivé. Příklady pravých a nepravých personifikací:

Nové Slovensko bez Mečiara už necení zuby, ale naopak usmívá se a chce být partnerem. MF 1998 – Slovenský kabinet

zabojoval také za Škodou. MF 1999 – Slíbil, že němečtí rytíři nedostanou v restitucích ani kamínek, dokud socialistická vláda bude dýchat. MF 1998 – Jak se ti spí a trouchniví, Unie svobody? MF 1998 – Domácí výroba trpí a je nucena částečně propouštět zaměstnance. P 1998 – Kdo jsi, Ústavní soude, že sis tohle dovolil? To nevnímáš, co tím způsobíš? Dát za pravdu panu Vaclovi a nařídit krajskému obchodnímu soudu, aby okamžitě bez průtahů rozhodl v jeho sporu o pohledávku ve výši 250 000 korun, znamená dát podobnou šanci stovkám dalších činitelů, jejichž pře leží u soudů i déle než tři roky jako v případě tohoto podnikatele. To se nebojíš, co tím rozpoutáš? To nevidíš napravo, nalevo, jaká je reálná situace obchodních soudů? MF 1998 – Vzduch nad Českou republikou vstoupil 1. ledna 1999 do Evropské unie! Velcí producenti zplodin /elektrárny, chemičky atp./ urazili sedmiletou cestu za splněním přísného "evropského" zákona o ochraně ovzduší. MF 1999 – Česká měna, která loni rychle posilovala a prakticky po celý rok setrvávala na silných pozicích, dokonce i vyšších než před měnovou krizí v roce 1997, začala ztrácet letos dech. ZN 1999 – Kdo donutí přebujelé kolosy, aby skutečně zeštíhly? MF 1999 – /---/ Spočívá v tom, že Zemanova vláda současně připravuje programy, které by měly pomoci vytvářet nová pracovní místa. Především ale vláda chce revitalizačními programy dát šanci podnikům, které mají dobré výrobky i programy, ale pro momentální potíže jim chybí sil, aby se samy zvedly z popela a přežily. P 1999 – Netroufám si posuzovat, která metoda umělého dýchání je nejlepší a povede k tomu, že poloudušené podniky opět vykročí. P 1999 – Minimální mzda u nás pokulhává za hranou nouze o plných osm set korun. MF 1998 – V případě Dreithaler Ústavní soud vykopal svým hodně krkolomným zdůvodněním "ústavnosti" dekretu č. 108 příkop, který může zasypat opět jen Ústavní soud. LN 1999

Přirovnání mají hodnotící, popř. intenzifikační funkci. Některá přirovnání mohou být již ustálená a řadíme je k frazémům. Příklady přirovnání:

Bez nich ovšem i ty nejnápadnější argumenty pro Senát budou *šustit jako pytlík od svačiny*. MF 1998 – Ne bolístka to není. Spíš *bolest jako trám*. MF 1999 – Rozsudky se jim nebudou *vracet jak bumerang*, justice si získá více respektu a Evropská unie přestane *brblat*. MF 1999 – Ten, třeba v souvislosti s farmaceutickými společnostmi *vyplivuje slovo lobby, jako by měl na jazyku utrejk*. MF 1999 – Kdyby leccos z toho, co se mu nyní vyčítá, kdysi udělal, byl by od druhých *bit jako žito*. MF 1999 – K tomu všemu nic z toho nechce přiznat, slyší jenom na to, co se mu líbí a *tváří se pořád jako český Šalamoun*. MF 1998 – Možná je *nevinný jako nemluvně*. MF 1998 – Korupce provází státní zakázky *jako věrný pes*. MF 1999 – *Jako myš*

uhranutá kobrou přihlížejí unionisté chytře šířené propagandě, že velmocenský pakt Klaus – Zeman je jakýmsi osudovým kladivem, které Rumlovu stranu rozdrtí na prach. MF 1998 – Co by už pak na té naší tajné službě bylo tajné, kdyby všichni občané mohli *jako v šestákovém špionážním románu* sledovat každý krok či pohnutku jejich agentů, v tomto případě i rozvědčků cizích tajných služeb, ať ze zemí spřátelených, či těch druhých. ZN 1999 – Předpověď, jak se krátkodobí investoři se svým spekulativním, tzv. horkým kapitálem, zachovají dál, v jaké míře se ke koruně vrátí a kde česká měna zakotví, by nyní měla stejnou váhu *jako věštění z křišťálové koule*. MF 1998 – Mluvílo se o tom, že Zeman *má rétoriku dlaždiče*. P 1998 – Richard Falber, ač host, *promluvil hlasem velitele spřáteleného vojska*. P 1998 – Ponechme nyní stranou, že celá kauza vyhlíží v této chvíli *jako silně přitažená za vlasy*. LN 1999 – Jestliže se někde *přisáhá na stranické stanovy jako na Bibli*, tak je to v Senátu. MF 1998 – Ale po odchodu z ministerstva *zmizel i z politiky jako pára nad hrncem*. MF 1998 – A již podruhé to /podpora pravicové a křesťanské strany/ zřejmě bude těmto voličům *platné jako pověstný zimník nebožtíkovi*. MF 1998 – Pořídít si v naší situaci Senát je stejný nesmysl, *jako když si zadlužený řemeslník koupí drahý nástroj, který nepotřebuje a jehož smysl nechápe a konejší se nadějí, že časem pro tu nesmyslnou obludu najde využití*. MF 1998 – To je sice páka pro ovlivňování trhu s byty *jako hrom*, ale tahá za ni zcela někdo jiný. P 1999 – Pravice neméně obsažně kritizuje Zemanovu stranu a vládu, že se u moci stále chová *jako notorická opozice*. P 1999 – Pod tíhou zodpovědnosti se Zeman stále více jeví *jako hochštapler, maskující své slabiny siláckými či učenými řečmi*. MF 1998 – Kdykoliv určité firmy "zeštíhlují", propouští zaměstnance a vrhají je do nejistoty, akcie těchže firem vzhůru letí, *jako ta vlajka z naší čundrácké hymny*. P 1999 – Spolehlivé zdroje praví, že den před záhadnou demisí *řádl* spolkový kancléř Schroder na schůzi vlády *jako tajfun v Čínském moři* a postavil do latě několik ministrů. LN 1999

Obrazná vyjádření jsou často rozvíjena, obrazná rovina se prolíná se skutečností celým textem. Autoři někdy vkládají i analogie. Např.:

Velikost tohoto manévru spočívá zejména v tom, že dva vezírové odsoudili do hluboké nicoty několik ubohých pidimužíků nechápajících základní zásady politické logiky. Nejprezirávějším pidimužíkem tohoto okamžiku byl Jan Ruml. /.../ Josef Lux je politik, Jan Ruml nikoliv, rozumoval v Právu Jiří Hanák. Jako kdyby v té chvíli zapomněl, že kdysi sám radíval hadatelům ukvapených soudů, aby vyčkali do švestek /fraz./ A plody podzimu, pro jednoho sladké, pro druhého trpké

už jsou tu. Vezírové jsou trochu rozpačití a pidimužáci zvedají hlavu. /.../ Tři králové ODS – Koukal, Kondr, Knížák – patří k lehké kavalerii předsedy ODS se do Senátu nedostali. MF 1998 - Zatím Zeman neochvějně probíral toxické splodiny, které na sebe neúspěšní kandidáti ČSSD včas nevyhloučili, takže se nedokázali sehnout pro moc ležící na ulici. Řízná metafora. Sugestivní. Fuj. Řečeno po socansku – jako by ty odpudivé kupičky, do nichž neradi šlapeme na chodníku, nepocházely od pejsků, nýbrž od kandidátů ČSSD, kteří se včas toxických splodin zbavili, moc zvedli a ve volbách uspěli. /o senátních volbách/ MF 1998 - Moderní tržní ekonomika však funguje dobře pouze tehdy, dbá-li stát přísně na dodržování pravidel férového podnikání. Jestli šafář na pánově statku hospodaří tak, že pán chudne a šafář bohatne, statek dlouho nepřežije. Klaus selhal v tom základním: nepostavil přehledné hřiště, na kterém by mohla běžet férová ekonomická soutěž. P 1999 – Dobře víme, že ODA, která měla klíče k celé privatizaci ve svých rukou, vegetuje již zhruba rok podle osvědčené strategie – model zombie. Vše, co se jí právě nehodí, odmítá s poukazem, že se tak dělo ještě v dobách, kdy byla naživu. Všichni si mohli přece všimnout, že už celou sezónu patří, spolu s několika jinými stranami, mezi neživé, kteří vstávají ze svého hrobu jen nakrátko v době voleb, aby nedůvěřivě nakoukli do uren, nezbylo-li na jejich dně náhodou také něco pro ně. Poté opět na celou sezónu stranicky ztuhnou. P 1998

1.11. Frazologické obraty

Frazologické obraty jsou neměnná víceslovná pojmenování, která jsou po stránce významové nerozložitelným celkem. Jejich důležitými znaky jsou metaforičnost a expresivita. V širokém pojetí k nim počítáme ustálené obraty, rčení, úsloví, pořekadla, citáty, okřídlená rčení atd.

V komentářích je frazeologie hojně využívána, především publicistická, která je zmechanizovaná, automatizovaná, ale i hovorová /lidová/ a knižní /literární/, které mají za cíl aktualizovat. Věta zpestřená frazeologickým obratem posunuje styl k mluvenému projevu, a tak se přibližuje čtenáři. Dodává komunikátu jadrnosti, lidovosti, názornosti, stává se nástrojem agitace.

Příklady hovorových frazémů:

Platy profesorů jsou tak malé, že o místa *není dračka*. *Není-li dračka*, není konkurence. MF 1998 - Máš pak sice schválený rozpočet, ale *komunisty na krku*. MF 1998 - Kdo je v rámci ideologického matení voličů používá /termíny levice a pravice/, *mlátí prázdnou slámou*. P 1999 - Pravda, že hřmících strojů se

Miloševičovi mohou *roztřást kolena*. Spoléhat na takovou reakci je ale *sázka do loterie*. ZN 1999 - Pustili se do rozsáhlých diskusí stylem *každý pes jiná ves*. P 1998 – Ne Miloš Zeman, nýbrž soud vynese rozsudek a v nalézání toho rozsudku musí mu být zcela pendrek po tom, milý pane předsedo vlády, jak vláda vládne a co komu chce dát a nechce. MF 1999 – Těm *dát do papule* má lepší středověký břink než mlátit nějaké obyčejné bratry z domu nějaké panny v Jeruzalémě. MF 1999 – Pravda, nepochybili jen zákonodárci, ale i Clinton, který hned z kraje *nepřiznal barvu*, kličkoval a zatloukal. ZN 1999 – Pak přišel jeho pád, zdálo se, že *je s ním hotovo*, a tehdy stalo se veřejnou zálibou do něj kopnout. MF 1999 – A navíc vládnout v době krize *není žádný med*. P 1998 – Jenom ten, kdo si myslí, že s listopadem 1989 *svítly* ochraně přírody *zcela nové časy*, mohl by být překvapen. MF 1998 - Evropě *jsme k smíchu* P 1998 – Svým způsobem *brnká* konstituční soud ostatním v talárech *na nervy*. /---/ *Není zavalen tisíci případy, svědci se neházejí marod*, advokáti netvrdí, že žalovaný *má smrt na jazyku*. ZN 1999 – Boxer Miroslav Grégr už narýsoval několik záchranných plánů pro české podniky, mluvil o nich snad ve všech diskusních pořadech, ale *skutek utek*. MF 1999 – Nikdo nemá právo na nimi /voliči ODS/ *ohrnovat nos*. LN 1999 – Nejprve nebyli schopni /lídři malých stran/ se proti Václavu Klausovi prosadit a pak /---/ na něj *ušili boudu*. LN 1999 - Protagonistům nejnešťastnějšího období našich dějin v tomto století *leží zároveň v žaludku*, že v zemi stále ještě přetrvává síla, kterou nejenže se nepodařilo do morálního rozpadu společnosti zatáhnout a zkorumpovat, ale ani vnitřně zdeptat a rozložit. HN 1999 – Vládnoucí ČSSD zase signalizuje, že by jí spolupráce s komunisty přece jen *nebyla úplně proti srsti*, ale za předpokladu změny jejich názvu, ideologie a programu. MF 1998– Ústavní soud prostě *ťal do živého*. MF 1998 – Pár dní nato v senátních volbách ovšem *dostali pořádně na frak*. MF 1998 – Sám šéf ODS osobním útokem na Jana Rumla, jenž zatím úspěšně dusí Jana Koukala, jasně *srovnal karty*. Jede se dál v záštiplně válce *do poslední kapky krve*. MF 1998 – Jakkoli se zdá, že takové obavy jsou přinejmenším přehnané, sama skutečnost, že si ministr *pouští ústa na vycházku*, je bolestná. MF 1998 – *Někteří měli krvavější ruce než on*. MF 1998 – Dokonce ani vloni před parlamentními volbami si *nebrali servítky* a zdražili činže v průměru o 27 procent. P 1999 – Ať se pak ale nediví, když třeba za čas bude *poslán k čertu* i on. ZN 1999 – Státní banky se jí *hodily do krámu*. P 1999 – Věděl, že mu už nic nebrání *zakroutit demokracii krkem*. S 1999 – Zkušení důstojníci znechuceně *dávali armádě vale*. S 1999 – *Asi tady je ale zakopaný pes*. S 1999 – Když ale v zájmu zeštíhlení a reformy veřejné správy *strčil* v červnu 1998 *do jednoho pytle* policisty a soudce, překročil tím i psané zákony o dělbě moci. LN 1999 – Aktivita Miroslava Šloufa by ovšem byla

bezvýsledná, kdyby *nepadla* v sociální demokracii *na úrodnou půdu*. LN 1999 – A pak nastupuje druhá fáze, na kterou v ČR dosud marně čekáme, - že totiž provinilec *sebere svých pět švestek* a půjde si hledat štěstí do soukromého sektoru. LN 1999 – Jednou provždy však tím *nejsme za vodou*. S 1999 – Ty *měli* dosud *pod* *palcem* Grossův spojenec ministr Svoboda a jeho spolupracovnice Snopková. S 1999

Příklady knižních frazémů:

Babylonské zmatení pojmů nemá konce. P 1999 - *Gordický uzel* etnického sporu *nerozetnou*. ZN 1999 - Ale když přijde na *lámání chleba*, je zle. MF 1998 - Ten sklízí obrovskou vlnu kritiky dřív, než jeho finální podoba *spatřila světlo světa*. P 1999 – Brzy se ukáže, jak to bude s dříve diskutovaným zastoupením parlamentních stran v komisi, včetně *jablka sváru*, kterým se předtím stala předpokládaná účast KSČM. P 1998 – Špidla je tak svým způsobem *obětní beránek*. P 1999 – Nejde jen o biblický *“návrat ztraceného syna”* či o návrat hříšných vyhnanců z rajske zahrady zpět. */vstup do NATO/* P 1999 – Předčasné politické nekrology píší dnes Havlovi všichni: nad poklesem jeho popularity *farizejsky mudrcují* zejména ti, kteří jsou v žebříčku popularity trvale hluboko pod ním. LN 1999 – Pomineme-li totiž fráze o tom, že společné stolování nastolilo *“atmosféru nové důvěry”*, šlo jen o seriál *Jobových zvěstí*, patrně v ekumenickém překladu. P 1999 – Spolková vláda nemíní otevírat *Pandořinu skříňku* a vůči Praze vznášet majetkové požadavky vyhnanců. S 1999 – *Pyrrhovo vítězství* sociální demokracie. S 1999 – Docela věrohodným stéblem tonoucích se partají bývá poukaz na statistickou chybu, nad níž si i profesionál *myje ruce* až do výše dvou tří procent. P 1999

Frazeologismy častým opakováním ztrácejí stylovou aktivnost, tomuto opotřebování novináři čelí inovací, např. vkládají nová slova nebo obměňují některá slova. Např.:

Tichý Špidla břehy mele. P 1999 - Dostál na účelovost výkladu svých práv upozornil již několikrát, *oni ho však chtějí bít, a tak si hůl ani klapky z uší vzít nenechají*. LN 1999 – *Toho však bohdá nebude, aby se český husita křížákům omlouval*. MF 1998 – *Ryba smrdí od hlavy, ale i kosti mohou hnít*. MF 1998 – *Zatím ještě nejsou kostky vrženy*. LN 1999 - *Nikdo vševědoucí nespádl a v dohlednu nespadne z nebe*. MF 1998 - *Šula nechtěl strkat nepovolaný nos do živých svazků policie a zpravodajská služba vůbec netoužila zavírat lidi*. MF 1998 -

Prodejce v běžném obchodu ví, že *na záda mu dýchá Internet* a musí se také snažit. P 1998 - Lidé v této zemi, ať už telefon mají, nebo na něj čekají, odedávna vědí, že *pustit se do křížku s telekomunikačním molochem* nemá smysl. MF 1998 - Do těch míst, kudy skutečně vedou zákopy, aktuální "čistá politika" a diskuse v jejím rámci *vkládají prsty* jen bezděčně. P 1999 - Tu a tam se vyskytnou veřejně prezentované rozpory, ale jinak se o práci této demokracie /horní komora Parlamentu/ dá říci, že *je velice málo muziky za slušné peníze*. S 1999 - *Miloš Zeman u Domažlic* MF 1998 - Různé údy vládnoucí strany si před dubnovým sjezdem leží ve vlasech a tisk tváří v tvář tomu *dělá ne snad z komára velblouda, leč z dvouhrbého velblouda Himálaje*. Kdekdo se chopil štětce a *maluje po zdech celé zástupy růžovo-rudých čertů*. P 1999

2.1.1. Výpovědi s komunikativní funkcí

Věty oznamovací jsou charakteristické především svou modální stavbou výpovědi komanditě, která má "bezpečnostní" typ, který má na pozadí komunikativní. Oznamovací věty mají v komanditě v podstatě převahu, autor jím přináší věcné nebo hodnotové informace bez nějakého arálu na adresáta. Přesto v porovnání s oznamovacími větami žánru zpravodajských bývají jen málo diferencovány použitím slovesného způsobu finální, konjunktivní nebo modálních příloží a jiných modálních slov v celou skupinu určitosti, neurčitosti, podmíněnosti, možnosti, pravděpodobnosti a vyjádření skutečnosti. Prochází do nich zřetelně jistota modální postoj autora, který může zahrát svou úlohu při ovlivňování čtenáře a jeho přesvědčování.

Nespornost tvrzení jistota autora samostatně působí na důvěru adresáta, je přesvědčivá. Výšší stupeň jistoty mohou představovat užší přílohy, příjmená jména a slova. Např.

Vzdělání *ještě* není to, co Vladimíru Dlouhému nejvíce chybí. P 1999 - Profesionálně vedená podpora průmyslu mohla omezit miliardové ztráty při záchraně bank a zcela *ještě* by zrušila tragickou vlnu nerovnováhy české ekonomiky. P 1999 - *Ještě* carazimál je však rozkošné na místě. P 1999 - *Ještě* lze nějaké revoře popojít, aniž by to komu vadilo. LN 1999 - Ještě je navíc nesporně jasně poklesla úroveň o pínchodnické členství a informování občana, proč se to na stupni podpory. P 1999 - *Ještě* se děje. P 1999 - *Ještě* totiž je opravdu silná vlna vlnění o stavu společnosti

2. Syntaktická rovina

2.1. Rovina modální stavby výpovědi

Sem patří především vyjadřování jednoho ze čtyř druhů základního postoje mluvčího ke sdělované skutečnosti /tj. konstatování, otázky, rozkazu nebo přání/. Typ výpovědi signalizují různé prostředky. Jde především o prostředky lexikální /zejména částice, modální a tázací slova/, gramatické /slovesný způsob, čas, osoba, vid, negace/ a zvukové.

2.1.1. Výpovědi s komunikativní funkcí oznamovací

Věty oznamovací jsou základním stavebním prostředkem roviny modální stavby výpovědi komentářů. Jde o tzv. "bezpříznakový" typ věty, který tvoří neutrální pozadí komunikátu. Oznamovací věty mají v komentářích naprostou převahu, autor jimi přináší věcné nebo hodnotící informace bez přímého apelu na adresáta. Přesto v porovnání s oznamovacími větami žánrů zpravodajských bývají jemněji diferencovány použitím slovesného způsobu /indikativ, kondicionál/ nebo modálních příslovcí a jiných modálních slov v celou stupnici odstínů určitosti, neurčitosti, podmíněnosti, možnosti, pravděpodobnosti aj. vyjadřované skutečnosti. Proniká do nich zřetelně jistotně modalitní postoj autora, který může sehrát svou úlohu při ovlivňování čtenáře a jeho přesvědčování.

Nespornost tvrzení, jistota autora samozřejmě působí na důvěru adresáta, je přesvědčivá. Vysoký stupeň jistoty mohou představovat určitá příslovce, přídavná jména a slovesa. Např.:

Vzdělání *jistě* není to, co Vladimíru Dlouhému nejvíce chybí. P 1999 – Profesionálně vedená podpora průmyslu možná mohla omezit miliardové ztráty při záchraně bank a *zcela jistě* by zmírnila tragickou vnější nerovnováhu české ekonomiky. P 1999 – Jistá ostražitost je však *rozhodně* na místě. P 1999 – *Zajisté* lze lečjaké resorty pospojovat, aniž by to komu vadilo. LN 1999 – Jedno je navíc *nesporné*: jakmile poklesne úsilí o plnohodnotné členství a informování občanů, projeví se to na stupni podpory. P 1999 – Výběr je *zjevně* účelový. P 1999 – Jedině tohle je *opravdu* silná informace o stavu společnosti.

Tohle se *doopravdy* děje u nás doma. P 1999 – NATO je však *nepochybně* reprezentantem západní civilizace. S 1999 – Tak jako se předseda poslaneckého klubu Gross bude snažit obklíčit Zemana ve vedení svými lidmi, půjde jeho křídlu *nepochybně* také o to, držet si na distanc KSČM. LN 1999 – Konec ideologií *rozhodně* není na obzoru. MF 1998 - *Vím*, vše o čem mluvím, bude nákladné. P 1999 – *Věřím*, že podobné deregulační fráze nejsou míněny vážně a představují opravdu jen sázku na lidskou závist. P 1999 – Stále více zdražovat činže *nelze* ani bez sociálních zákonů tlumících dopady na lidi. P 1999 – Je *jasné*, že dokud se 15 států nedohodne ve finančních otázkách, *nelze* ani pomýšlet na integraci nových členů, včetně ČR. LN 1999 - Obsahu drsné mediální štvance na ministra Dostála beztak – *jsem si tím jist* – nevěřili ani její přední trubači. MF 1999 – Ergo, *je třeba* říci, že nás už v nejmenším nezajímají schůzky, jejichž výsledkem je dohoda, že se naši politici budou dál dohadovat. ZN 1999 – Takto založená ale žádná koalice *nemůže* dlouhodobě fungovat, ani se 102, ani se 199 hlasy. S 1999 – V žádném případě však nesmí vzniknout dojem, že exportéři dostanou od státu vývozní prémii. P 1999 – Průmyslové podniky proto jakýsi jízdní řád potřebují. *Nesmí* však obsahovat příliš slev, a především *musí* být projednán i se zahraničím. P 1999 – EU *musí* změnit systém svého financování. S 1999 – Když už cítíme potřebu stále další a další dálnice stavět, *je třeba* s rozmyslem a dokud jsou ještě na papíře hledět na to, aby jejich dopad na životní prostředí byl pokud možno co nejmenší. ZN 1999

Komentáře tvořené pouze oznamovacími větami by byly příliš stereotypní a s největší pravděpodobností by na čtenáře nezapůsobily. Aby autoři své projevy oživil, probudili zájem čtenáře, prokládají je i jinými komunikativními typy výpovědí, tj. rozmanitými větami tázacími, rozkazovacími a přacími.

2.1.2. Výpovědi s komunikativní funkcí tázací

Tázací věty jsou v komentářích účinným prostředkem oživení.

Často se zde vyskytují otázky úvahového rázu, jimiž autor uvede určitý problém a nad ním pak přemýšlí, ten pak rozvádí. Takovéto otázky, doplněné zpravidla odpověďmi, narušují monotónnost projevu, probouzí čtenářovu pozornost a zaktivují jeho mysl. Autor jimi vtáhne čtenáře do problému a vytvoří iluzi bezprostřednosti. Převážně se objevují v úvodu projevu či začínají nový odstavec.

Např.:

Platí snad i pro nás, že žádná válka není dost daleko? Někteří to tak skutečně cítí. /---/ MF 1998 – Byl za prodejem části Telecomu konsorcium Telsource úplatek? Mluví se o tom dlouho. /---/ MF 1998 – Kdo je vysokoškolský student? Člověk s právem volit a mnohý i být volen. /---/ MF 1998 – Také stupňující se protihavlovská nálada je jev iracionální. Spěje snad neodvratně k vyvrcholení, jímž má být co nejhlubší prezidentovo ponížení? Vyloučit to nelze, /---/ LN 1998 – Máme zažívat pocit národní hanby? Tak hrozné to zase není. MF 1998 – Jaká tedy byla léta normalizace? Tak třeba takhle. /---/ LN 1998 – Má každý právo zvolit si starostu? Nemá. /---/ LN 1998 – Český internet dneska stojí – stávkuje. Poznává to vůbec někdo? Někteří ano. /---/ MF 1998 – Co tedy zajímavého přinesl summit kromě /traktivní sestavy? Jestli je vůbec něco hodno pozornosti, tak míra debaklu s níž schůzka skončila. /---/ MF 1998 – A proč to není zbytečné? Každá komora je, tedy spíš má být jiná, s jiným pohledem. /---/ MF 1998 – Jaké jsou asi příčiny dnešní ekonomické krize? Vidím jich několik. /---/ Bylo možné tomu všemu zabránit? Měly pravicové vlády nějakou šanci? Pravděpodobně do určité míry ano. /---/ MF 1998 – Kudy vede z této pasti cesta? Sociální systém je třeba nastavit tak, aby se práce vyplatila. /---/ MF 1998 – Máme se zúčastnit? Máme nabídnout naši pomoc při případném zásahu aliance proti Bělehradu? MF 1998 – Potřebujeme k životu dálnice? Majitelé automobilů si poklepou na čelo, cože je to za hloupou otázku. /---/ S 1999

Jiné otázky vyjadřují vybídnutí, jsou důrazným apelem na čtenáře. Zároveň je v nich zřetelná i nespokojenost autora se skutečností, jeho rozhořčení. Např.:

Proč však není možné hýbnout s daňovými zákony, /---/, anebo s ministerskými předpisy, které zase degradují už tak hubené granty? MF 1998 – Proč je tedy přijímán další bezobsažný program? Proč není vyhlášen až s dalším připraveným novým zákonem? MF 1998 – Jestli jsme na tom tak mizerně, proč se na schůzce nepokusili předseda vlády a šéf opozice nalézt shodu v základní filosofii ozdravných reforem a dohlédnout jejich legislativní scénář? /---/ Proč místo toho /myšlena konkrétní opatření/ vláda přichází s deficitním rozpočtem, jenž stěží přispěje k hospodářskému růstu? MF 1998 – Proč si opět proto, že patříme mezi většinu, osobujeme právo nadřazeně rozhodovat o těch, kterých je méně? P 1999 – Kdo podniky donutí, aby se zároveň s přijatými pomocemi pustily do nezbytných nepopulárních změn? Berou přece lidem práci a manažery nutí přemýšlet o každé koruně. Kdo donutí přebujelé kolosy, aby skutečně zeštíhly? Kde vezme schopné

manažery? Nebo budou vést firmy jeho úředníci? MF 1999 – Obchodníka odsoudili k smrti pro lásku k muslimské dívce. Dali přednost liteře před duchem, ale mohli jednat i opačně. Nebylo by však stokrát lepší, kdyby zákon zakazující lásku byl zrušen? V případě marihuany nejde o život, ale případ je týž. MF 1998 – Neměli bychom otevřít emigrantům brány a vítat je chlebem a solí? To není nesmyslná otázka. MF 1999

Působivým stylistickým prostředkem v komentářích využívaným je i **řečnická otázka**. Řečnická otázka má charakter otázky pouze po stránce formální, ale snahou už není dovědět se něco nového. Mluvčí ani posluchač odpověď nečekají, neboť postavením otázky nebo její návazností na kontext se odpověď nabízí sama, je zřejmá. Řečnické otázky jsou velice sugestivní, většinou vyjadřují i emoce, hluboké citové rozhořčení, nevoli, podiv, nespokojenost autora se skutečností, o níž píše a jsou účinným prostředkem ovlivňování čtenářů. Např.:

Komu z podnikatelů by se nechtělo podnikat, když mu stát pomůže s tím nejobtížnějším – zničit konkurenci. Komu z podnikatelů ještě vláda takové podmínky na trhu vytvořila? Zakázala snad kvůli Volkswagenu všem ostatním vyrábět automobily? Zaručila snad firmě Procter and Gamble, že kromě ní už nikdo nebude smět v České Republice vyrábět prášky na praní? MF 1998 – Může snad v této konstelaci a po předchozích karambolech někdo ještě věřit, že se utajená komise! opravdu nebude tajně vměšovat policistům a vyšetřovatelům do jejich práce? Nebude je kdesi za bukem ovlivňovat, aby si ČSSD mohla splnit sen přinést lidem alespoň jednu hlavu podezřelého korupčníka? MF 1998 - Lze se divit Klausovi a Zemanovi, že nečekali, až sklapne nastražená past, domluvili se a vypálili oběma politickým trpaslíkům rybník? LN 1999 - Ani v českých diskusích o energetice si bez nich /argumentů/ kromě nejotrlejších nedovolí nikdo už vystoupit. Který další problém se tím dnes může pochlubit? MF 1998 – Leč na co kostel, má-li občan v nouzi svobodné odbory? P 1999 – Je nějaký zákon proti tomuto drobnému, zato ale všelidovému ničení životního prostředí líbezná česká krajina /domov náš/? Jaké mají smysl miliardové investice, když každý strýc je hravě zmarní spalováním staré matrace ve svých pitomých kamnech? A jak se může bránit kvůli sousedů citel čistého vzduchu? Nijak, zní rozumná odpověď. A k čemu zákon? Pohledte na ty komíny, kdo by si zákona všiml, vždyť kouří a čpí všechny. Existuje však jiné topné médium, kromě zasyřeného uhlí /a starých kabátů, pneumatik a gumových bot/, které mohou obyvatelé venkova zaplatit? MF 1999 – Funkce

těch, kdo zasedají v poslanecké sněmovně, je zákonodárná a kontrolní – a jak mohou poslanci kontrolovat výkonnou moc, jestliže se na ní sami podílejí? Jak mohou nestranně hodnotit vládní kroky, které se mohou přímo týkat podniku, který spravují či kontrolují? LN 1999 - Uvedeným obecným kategoriím chybí jasná definice či identifikace. Kde je zlo, kde je dobro? Kdo má pravdu a kdo lže? Kdo je, u všech čertů, nositelem lásky a nenávisti? MF 1999 – Kdo jiný by měl mít větší zájem na shovívavějším zákoně o občanství než právě tato česká vláda? ZN 1999 – Podezření ze zpronevěry tu prostě teď je, a kdo jiný má o něm rozhodovat než soudce? MF 1998 - To občas bolí. Ale – omlouvá to někoho či něco? Je to důvod, abych kupříkladu čtyři roky čekal, než mě odsoudí za pitomou větičku "Jste podvodník a lhář."? Abych se osm let domáhal políčka po babičce marně a až Ústavní soud podotkl, že mám nárok? MF 1999 - Jenže, co bude se Senátem dál? To by bylo potřeba nejprve odpovědět na několik otázek. Může mě, prosím, například sdělit pan ministr sociálních demokratů Jan Fencel, jak bude dobíhat do Senátu ze svého Zemědělského úřadu? Kdo zasedne ve vládě, jestliže se s ním zvednou jeho ctění kolegové senátoři Kavan, Lánský a Rychecký? A co, prosím, odborářský boss Richard Falbr, někteří lékaři, budoucí starostové či další borci s nadpozemskými schopnostmi? Může jinak sympatický exposlanec F. R. Čech voličům povědět, co bude činit, když ve sněmovně za celé dva roky téměř nepromluvil? A museli vůbec na takovou otázku odpovídat kandidující senátoři, kteří drželi podobného bobříka mlčení dosud? MF 1998 – Kdo z nás by si dovedl přestavit před devíti lety, na počátku polistopadové revoluce, že vstoupíme do NATO? /---/ Kdo z miliónů mužů této země, majících za sebou dvouletý výcvik v zeleném se zaměřením na boj proti jedinému nepříteli, kterého se učili "žhavě nenávidět" a jehož proradný útok byli připraveni rozhodně odrazit a posléze jej neúprosně zničit na jeho území, kdo z miliónů těchto Čechů dokáže bez údivu zítra spolknout vstup své země do ještě nedávno nepřátelských šiků? ZN 1999

Emocionální složka řečnických otázek bývá zesílena použitím citových částic.

Např.:

Cožpak je naším smyslem být poroučen? P 1999 – Silné slovo? Ale čím jiným než arogancí je ze strany evropské komise okamžité přerušení technického jednání o vepřovém sporu a zpochybení smyslu návštěvy hosta /ministra Fencela/ ještě před příjezdem? P 1998 – Co je probůh liberálního na Klausově očividné nechuti rozdělit centrální moc státu do vyšších územně správních celků v čase, kdy ještě stál včele vlády? A co je socanského /levicového/ na Zemanově snaze to naopak

udělat? P 1998 - Ale jedna marihuanová cigareta? Čí práva ohrožuje, jak narušuje mravní řád světa, v čem je pro společnost nebezpečná? MF 1998 - Že to pak pro mnohé už nebude "ono"? Že se vytratí kouzlo každodenních barikádových střetů? No a! MF 1999 - Ale co čekat od vlády, jejíž místopředseda považuje zásadu "co bylo ukradeno, má být zase vráceno" za "směšnou" tezi? LN 1999 - K čemu to je? I kdyby se ve Španělském sále Pražského hradu sešli opravdu ti nejchytřejší a nejzodpovědnější muži a ženy světa - co mohou vyřešit? Co mohou s obecnými problémy udělat jiného než o nich pronést několik obecných vět? MF 1998 - Jaký je to zákaz spolupráce s komunisty, když díky Grebeníčkovvi Zeman prosadil tak zásadní zákon, jakým je státní rozpočet? P 1999

2.1.3. Výpovědi s komunikativní funkcí zvolací

Zvolací věty si zachovávají povahu vět oznamovacích, změny se pouze jejich intonace. Příznaková intonační podoba je v psaném textu graficky naznačována vykřičníkem.

Zvolací věta v komentáři je výrazem citové expresivity, ale i prostředkem intenzifikace vyjádření. Např.:

Vzduch nad Českou Republikou vstoupil 1. ledna do EU! /---/
 Je tlusté /české obyvatelstvo/ a vypouklé z bůčků, mírně zapáchá, protože nepoužívá spreje a je také většinou zavile nečinné kdesi u piva, zatímco doma kouří se mu strašlivě z komína! Ovšem říkejte toto lidem do očí, nepolepší se, než vesele řeknou: "Takoví jsme!" Eurobyrokrat bude s námi mít pěknou práci!" A jdou přiložit do kamen staré pytle! MF 1999 - Má každý právo zvolit si starostu? Nemá! MF 1998 - Spolupráce je naučí demokracii. Už se polepšili! I těm umučeným řekli pardon! /.../ Probírat se polepšením komunistů je zbytečná scholastika - nejde o ně, o jejich poslanecké hlasy jde! MF 1998 - Vlastně bychom měli být pyšní: je to přece důkaz, jak nás Západ vidí! MF 1998 - Vláda mohla dosáhnout dalšího vítězství! MF 1999 - Řádově je to zpoždění pouze několikátýdenní - a přesto znepokojivé! P 1999

2.1.4. Výpovědi s komunikativní funkcí rozkazovací

Rozkazovací věty jsou projevem citově zabarveného vyjadřování, vyjadřují nejen rozkaz, ale i výzvu, povzbuzení, výstrahu, upozornění, zákaz atd.

Pro vyjádření rozkazu autor nejčastěji používá 1. osobu množného čísla, kdy zahrnuje do kolektivu oslovovaných i sebe, čímž dosahuje těsnějšího, důvěrnějšího kontaktu se čtenářem, navazuje s ním bezprostřední styk. Podporuje tak výsledně funkci agitační, přesvědčovací. Např.:

Nenechme se mýlit. P 1998 – Vezměme je za mnohokrát vyřčená slova a počítejme. MF 1999 – Nedejme se mýlit křečovitě prezentovanou jednotou, kterou nyní předstírají Zeman a Gross. MF 1998 – Nedejme si namluvit, že peníze na nemocenskou nejsou. ZN 1999 – Nevěřme bojovníkům pro vyšší nemocenské. ZN 1999 – Berme proto zdrsnělý jazyk Moskvy v poklidu. MF 1998 – Po volbách nárokuje od politiků práci. MF 1998 – Nemějme strach o Senát. MF 1998 – Mluvme o tom všem. MF 1998 – O nechuti vidět neračme spekulovat. MF 1998 – Konstatujme na závěr volební kampaně jediné – bylo to smutné a téměř nic jsme se o budoucnosti Senátu nedověděli. MF 1998 – Zbořme mýtus neškodných let normalizace. LN 1998 – Říkejme své názory naplno, ale buďme objektivní. Přijímejme i argumenty, které se špatně poslouchají. Vstupme i do vlastního svědomí. MF 1998 – Mějme na to, být v NATO. S 1999 – Pozor na senátní kandidáty – zbláznili se! MF 1998 – Nedělejme si o NATO iluze. S 1999 – Zkusme se tedy podívat, jak se malé Estonsko dopracovalo k tak dobré hospodářské a tak stabilní politické situaci. LN 1999

2.1.5. Výpovědi s komunikativní funkcí práci

Pracími větami, jak už vyjadřuje samotné označení, mluvčí vyjadřuje určitou žádost, aby někdo něco udělal či se něco stalo.

V komentářích mají práci věty většinou silný uvědomovací, apelativní charakter. Výzva bývá zesílena tím, že se autor s kolektivem adresátů ztotožní /slovesný tvar první osoby množného čísla/. Tyto výpovědi tvoří většinou závěr komentářů. Např.:

Druhou věcí je, že takhle by Rusové mluvit neměli, neboť k tomu nemají důvod. /---/ Uniknout by však nemělo, že zůstávají partnery. MF 1998 – Tato kombinace není vhodná pro dobré fungování podniků a bylo by lepší, kdyby se poměry ujasnily a moci se se vším všudy ujala jedna strana. MF 1998 – Je to politický účet. Když už ho politici nezaplatí, mohli by alespoň pohnout mozkiem a změnit zákon. MF 1998 – Předseda vlády by měl křižákům domu Pany Marie u soudu říci pardon, že ovlivňoval jejich soudní při. A ostatním ukázat, že i on si uvědomuje, jaký je rozdíl mezi vládou a soudem. /.../ Kéž

Bůh by však dal, aby v případě, že křižáci svou při vyhrají, nevzkřikl Miloš Zeman veřejně hlasem poklasného: Který idiot to tam soudil, že jsme prohráli? To by pak se soudy a s vládou u nás bylo věru teprve zle. MF 1999 – Bylo by dobré, kdyby sotva dospělý Senát dostal ještě šanci přesvědčit. MF 1998 – Neměli bychom však být v žádném případě horší. Úřady by měly být co nejdříve schopny posuzovat žádosti o útočiště stejně kvalifikovaně a rychle jako například úřady švýcarské. Měli bychom být schopni dát těm nemnoha uprchlíkům, kteří se spokojí se zdejší skromným blahobytem, šanci. To, že bohatší svět si nyní chrání hranice, bychom neměli brát jako požehnání díky němuž se těch "čmoudů" zbavíme, ale jen jako nutné zlo. MF 1999 – Naším úkolem je si alespoň občas připomenout, co se tehdy po komunistickém puči stalo. Ne proto, že by hrozilo nebezpečí návratu, ale proto, abychom nezapomněli. S 1999 – Chce-li vláda o Temelínu rozhodnout správně, měla by proti sobě postavit dvě opravdu rovnocenné alternativy a obě posuzovat se stejnou vážností. K tomu je ale nutné, aby se i ti ministři, kteří už mají jasno, seznámili s názory expertů a odložili své už předtím utvořené názory. Nejsou-li toho schopni, nebylo by od věci nechat rozhodnout občany. S 1999 – Nic z toho však nemění na faktu, že ministr by neměl být muž, na kterém lpí byt' teoretické podezření z nekalé činnosti. S 1999 – Partaj, která se nikdy dostatečně nedistancovala od minulých komunistických zločinů a neprošla za deset let prakticky žádnou reformou, by nikdy neměla být zvána do slušné společnosti. LN 1999

2.2. Rovina výstavby aktuálního větného členění

Hlavními prostředky, kterými se realizuje tato výstavba jsou zejména slovosled a větný přízvuk. Patří sem ale také do určité míry prostředky uvolnění větné stavby /vsuvka, osamostatněný větný člen, osamostatněné věty, vytčený větný člen, důrazový opis, elipsa/.

2.2.1. Slovosled

Český slovosled je ovládán především aktuálním členěním výpovědi. Slova, která tvoří tzv. východisko výpovědi, stojí v klidné, citově nezrušené větě na jejím začátku, slova, která tvoří tzv. jádro výpovědi, následují za východiskem. Ve větě, která je projevem citovosti, mluvčí začíná slovy, která tvoří jádro výpovědi. Při objektivním pořadí slov stojí východisko výpovědi před jádrem, používá se ve

výpovědích citově neutrálních. Při subjektivním pořadu se do čela výpovědi dostává jádro výpovědi. Je časté pro vyjadřování, kdy mluvčí vysloví nejprve to, co chce zdůraznit, pak teprve připojí východisko.

V komentářích autoři využívají subjektivního pořadu k významovému odstupňování obsahu věty podle komunikačního záměru.

Příklady subjektivního pořadu:

Už opět usměvavý, plný síly a spokojenosti s průběhem summitu NATO ve Washingtonu byl její generální tajemník Javier Solana. S 1999 – Jednoduchými argumenty o trpících nevinných lidech čelil svým oponentům. S 1999 – Za čtyřicet tisíc ministerstvo obrany nakupovalo stabilizační padáčky. MF 1999 – Více úkolů má pro nás nové NATO. MF 1999 – Možnost hypoték bude parlament projednávat. MF 1998 – Dlouho se už hovoří o krizi zdravotnictví. ZN 1999 – Na podstatnou otázku koncepce neodpovídá. ZN 1999 – Jednotný a pro všechny závazný musí být systém sběru a třídění odpadu. ZN 1999 – Na ceně záleží, pane Špidlo. P 1999 – I na území nečlenských států mohou být vojáci nasazeni, aby hájili bezpečnostní zájmy. S 1999 – Narážku na Švejka a na švejkování v národním charakteru obsahuje každý druhý fejeton či komentář v německém tisku, který se nějak dotýká Čech. LN 1999 – Hlavně urážky padají mezi politiky. LN 1999

Prostředky uvolněné větné stavby, typické pro mluvený projev, stojí v opozici k prostředkům sevřené větné stavby, které jsou specifické pro písemné komunikáty, zvláště pak publicistické. Mezi prostředky sevřené větné stavby řadíme především zhuštěné konstrukce přechodníkové, participiální, infinitivní, substantivní a adjektivní. Zdá se, že umožňují projev zkrátit, zhustit a odstupňovat jej.

V komentářích se vyskytují jak prostředky uvolněné větné stavby, tak prostředky sevřené větné stavby. Napětí mezi nimi je důležité pro dynamiku textu.

Nepravidelnost větné stavby v komentáři je vždy motivovaná, souvisí buď s kontextovou zakotveností nebo s emocionálním postojem autora ke skutečnosti. Odchytky od větné stavby náleží k primárním, nejhojněji používaným prostředkům aktualizace.

2.2.2. Vsuvka

Vsuvka je uvolněným prostředkem větné stavby, přetíná souvislou syntaktickou strukturu výpovědi a není do ní zapojena větnými vztahy. Je i obsahovou odbočkou od základní věty /souvětí/. V psaném textu je graficky oddělována čárkami, uvozovkami nebo pomlčkami. Rozlišujeme vsuvky větné a nevětné, ustálené a aktualizované.

Vsuvka má funkci vedlejších či dodatečně připojených poznámek a informací a hodnotících poznámek. Je také prostředkem zdůraznění, protože svým formálním vyčleněním upozorňuje na obsah sdělení více, než kdyby byl obsah vsuvky začleněn do základní větné struktury jako věta či větný člen.

V komentářích zaujímá vsuvka významné místo, vyskytují se v nich vsuvky různých druhů. Za typicky publicistické jsou považovány parenteze připomínající obecné, veřejné mínění nebo myšlenky významných lidí, dovolávající se konkrétního svědectví či trvale platných hodnot. Tyto vsuvky vnášejí do projevu bezprostřednost a závažnost sdělení, naléhavost argumentu, a proto působí jako prostředek stylové aktualizace. Např.:

Tak především, *jak napovídají základní poučky*, Senát je tady především ze dvou zásadních důvodů. MF 1998 - Nejde o nic šokujícího /malá účast na volbách do Senátu/, *jak se teď snaží přesvědčit někteří politici a politologové*. MF 1998 - Půjčka ČSSD, *jak o ní zpočátku hovořil podnikatel Lhotský*, se možná opravdu nekonala. MF 1998 - Ale stejně tak je pravda, že se zatím západoevropští rolníci tomuto tlaku ubránili. Nikoliv jen z egoismu a na úkor daňových poplatníků, *jak se soustavně tvrdí*, ale v zájmu zaměstnanosti, ekologických standardů a lidsky únosné tvorby krajiny. MF 1998 - Americká veřejnost, *jak prokázaly četné ankety*, tuto skutečnost pochopila. ZN 1999 - A zároveň, *jak tvrdí i evropští soudci*, trvalé přetížení není argumentem, jenž by omlouval stát, že on se nedomůže rychle a účinně svých práv. MF 1998 - A *jak pravil klasik*, dvakrát do stejné řeky nevstoupíš. MF 1998 - Každý národ se udržuje, *jak známo*, při životě myšlenkami, které stály u jeho zrodu. P 1999 - Premiér Zeman podle všeho přistoupil na nápad prezidenta Havla, aby vedle vládní komise byla vytvořena další komise expertního charakteru složená z "nezávislých odborníků", *jak pravil Vlk*. P 1999 - Jde jen o to, že vrcholný summit o reformách EU, které - *jak minulý týden v Praze zdůraznil italský premiér Massimo d'Alena* - úzce souvisejí právě s rozšiřováním, se již za několik dnů uskuteční v Berlíně. P

1999 – Tím spíš, že jen samo členství v NATO – *jak čas od času připomínají dramatické spory Řecka s Tureckem* – není ještě zárukou, že se ani mezi spojenci nevynoří ozbrojené napětí. P 1999

Jiné vsuvky mají hodnotící charakter, vyjadřují kladný či záporný postoj autora ke skutečnosti. Napomáhají přesvědčit. Např.:

Jediný zásadní rozdíl mezi politikou českých liberálů a sociálních demokratů */ti ostatní dočasně přištipkařil* spočívá v názoru na míru správy věcí veřejných. P 1998 - Proč však není možné hýbnout daňovými zákony – *ty dusí již tak umrštěné sponzorství* – anebo s ministerskými předpisy, které zase degradují už tak hubené granty? MF 1999 – Naopak, čím více toho opravdu "praskne" – *a zatím lze bohužel odhalené případy spočítat na prstech jedné ruky* – tím větší je šance, že se staneme slušnou zemí, kde se lidé bojí více úplatky dávat než nedávat. LN 1998 – Občana patrně nezajímají názorové nuance na tuto – *jak zní znevažující název* – "grégrovštinu" v samotné vládě či mezi odborovými předáky. P 1999 – Autor těchto řádků zažil svého času "přednášku" jednoho vyššího důstojníka *Inaprostého diletanta v oboru* o astronomii, kterou přednesl před oddílem, v němž byl v uniformě desátníka přítomen docent astronomie. MF 1998

Vsuvky mající funkci vedlejších poznámek a odkazů, zpřesňujících či vysvětlujících informací zesilují autentičnost projevu. Např.:

Avšak tisíce mrtvých – *někdo říká dva, někdo čtyři* – to není málo. MF 1998 - Školy, *řekněme více dalších škol*, se bez soukromých peněz už neobejdou, ať už jsou od studentů či od podniků. MF 1998 - Do komise pro řešení tohoto vztahu */církev – stát/*, který je "díky" bývalým lidoveckým ministrům kultury značně podivný a nahrávající církvi katolické, jmenoval *la vláda mu to požehнала* zástupce všech pěti parlamentních stran. HN 1999 – Kabinet Miloše Zemana, *lépe řečeno mnoho jeho členů*, zjevně s médii spolupracovat neumí, či dokonce nechce. HN 1999 – Její verdikty, *krom jiného*, mají tedy ukazovat cestu obecným soudcům, jak mají soudit, aby se ona nezdržovala nadbytečnou prací. MF1999 – Až ho premiér Zeman – *nikoli jen tisk* – musel upozornit, že v této zemi vládne vláda a ne kardinál. LN 1999 - Pokud se obviněním novinářů z neserióznosti nesnaží, *jak je u politiků zvykem*, hodit na jejich hlavu vinu někoho úplně jiného. MF 1998 – Oběma */třetí KDU – ČSL nevyjímaje/* nejde o nic jiného než podříznout toho

druhého. MF 1998 – Pánové Kondr a Koukal */tam voliči jistě sečetli primátorské hříchyl* mají tentýž vyprázdněný mobilizační punc. MF 1998 – Kdyby se ve spojených státech na jeden den zastavil internet */pro Ameriku nepředstavitelná věc*, těžce by to poznamenalo život země. MF 1998 – K tomu nepotřebují ideologii */někdy to vypadá, že snad ani voliče/* - potřebují spojence. LN 1999 – Jádrem celého problému totiž není ve vztahu Česka k Německu, ale především ve vyrovnání "česko-českém" */zločiny spáchané po válce na českých Němcích už sotva kdo může odčinit/*. LN 1999 Až na výjimky jde o dobrý byznys, který však může */ovšem za určitých okolností nemusí/* být v rozporu se zákonem, neboť může poškodit část akcionářů i věřitelů. S 1999 – Ačkoliv katoličtí představitelé bezmála probděli noc */úterní večere s premiérem Zemanem a ministrem Dostálem skončila v Kramářově vile až dlouho po půlnoci/*, nad lesem mikrofonů a do objektivů mnoha telefonních kamer odpočinutě zářili neskonalým štěstím. P 1999

2.2.3. Osamostatnění

Osamostatněný větný člen, člen několikanásobného spojení nebo osamostatněná věta vedlejší */někdy též hlavní/* jsou silné expresivní konstrukce. Jde o druh porušování hierarchie jazykových jednotek.

Větný člen je násilně vytržen z věty, do níž gramaticky náleží a je za ní přičleněn. Staví se jako rovnocenný svému nadřazenému celku tím, že je označen velkým písmenem a končí některým z interpunkčních znamének. Formálně samostatný, stále zůstává závislý na základní větě.

Osamostatněný větný člen má určité shodné rysy s elipsou nebo jednočlennou větou jmennou */formální vlastnosti, významová souvislost se základní větou, minimální kontextová zapojenost, funkce v textu/*, jak uvádějí A. Jedlička, V. Šmilauer a J. Bauer – M. Grepl.

Osamostatňování v komentáři je hojně využívanou, působivou konstrukcí. Pomáhá autorovi zdůraznit určité větné členy */někdy rozvité/*, vyzdvihnout jejich význam, odstupňovat je.

Příklady osamostatněného větného členu:

Nelze přece zároveň tvrdit o předmětu, že je kulatý a čtverhranný, nelze tvrdit o zvířeti, že je pižmoň a zároveň orlosup. *Vyjma jediného případu.* MF 1998 – Projevil tehdy politickou neprozíravost. *Jak svým přesvědčováním,* že bude určitě dobře, *tak vírou,* že koaliční slepenec ukočírjuje mocí, i

svým obecním chováním. MF 1998 – Laik vnímá hlavně dopady. *Na sobě, na svých firmách i na stavu státu.* MF 1998 – KSČM jim slibovala podporu. *Ovšem jen do chvíle,* než si Miloš Zeman zafilosofoval, zda i komunisté jsou lidé či to nejsou lidé. MF 1998 – V Íránu odsoudili německého obchodníka za lásku k muslimské dívce k smrti. *Přesně podle zákona.* MF 1998 – Tak třeba takhle: Stály se fronty. *Na banány, cesty do zahraničí,* existovaly pořadníky, na co si jen vzpomenete./---/ Kdo to všechno absolvoval a nezlobil, mohl ovšem získat byt v paneláku i s fungujícími radiátory. *Studené válce navzdory, prosím!* MF 1998 – Otázka je jasná. *Již několik desetiletí.* MF 1998 – Účelnost takového postupu může být pochybná. *Zejména tehdy,* když se neví, co po svržení bomb nastane. ZN 1999 – To je dobrá zpráva. *Jak pro Ameriku, tak pro celou část světa.* ZN 1999 – To už není přelet, nýbrž úlet. *Do mezihvězdného prostoru.* P 1999 – Na bonnském kancléřství včera zněla příjemná slova o tom, že Schroder a spol. podporují vstup ČR do unijního společenství. *A to bezvýhradně.* ZN 1999 – Spojenci budou očekávat, že se na ní budeme podílet. *Poprávu.* S 1999 – Každé významné Události či Výročí zajistí potřebnou, protože "legitimační" účast Lidu. *Za všech dob a režimů.* P 1999

Příklady osamostatněného několikanásobného členu či spojení:

Přesně podle jejich návštěv vypadají ministrové výroky. *A kroky.* MF 1998 – To je neviditelné dědictví let normalizace. *Tíživé dědictví.* LN 1998 – Příliš se jim do toho nechce. *Alespoň našim.* MF 1998 – Je to veskrze dobrý záměr, usnadnit někdejší Čechoslovákům žijícím za hranicemi České republiky přístup k dvojímu občanství. *Žel opožděný.* ZN 1999 – Gayům a lesbičkám nejde o majetkové výhody, ale o přiznání srovnatelných práv, které má heterosexuální většina. *O veřejné uznání rovných práv, o legitimitu jejich vztahu.* P 1999 – Byli to vojáci, kteří se v této souvislosti nejvíce skloňovali. *Jejich myšlení, jazykové znalosti, bojová připravenost, stav jejich výzbroje a mnohé další aspekty.* S 1999

Používání osamostatněných vět vedlejších a vět hlavních souvisí se složitější větou výstavbou komunikátu. Text zpřehledňují a činí čtenáři přístupnějším.

Příklady osamostatněných vět vedlejších:

Socialisté už vědí. Jak kouzlit s čísly. Jak lehce švindlovat. MF 1998 – Přesto již dnes musíme dát jasnou odpověď. Zda alianci podpoříme, či zda zůstaneme jen přihlížet. MF 1998 - Novinář kladoucí zlé otázky, jimiž se úmyslně snaží destabilizovat politickou situaci, by se nyní zeptal, zda náhodou nejde o

hysterické prohlášení. Zda rozdělování politika na dva předsedy není projevem uražené ješitnosti či potřeby popichovat hlavu státu. MF 1998 – To však nic nemění na tom, že celkově se Zeman v hodnocení situace mýlí. Pokud se obviněním novinářů z neserióznosti nesnaží, jak je u politiků zvykem, hodit na jejich hlavu vinu někoho úplně jiného. MF 1998 – Zvláštní tékání panuje nyní v českém národě. Jako by nechtěl být sám sebou, ale vždy s někým. Kterého pak uctívá a velebí. P 1999 – Co je na nich třeba chtít, je, aby konečně zapojily ODS do svých politických plánů jako faktor, který nelze zanedbat a vzaly ji na vědomí jako možného politického partnera. Protože ODS, to není jen Václav Klaus. LN 1999 – Ministerstvo spravedlnosti, které slíbilo rekonstrukci těžce funícího úředního stroje, by mělo vymyslet, jak přinutit soudy respektovat ústavní verdikty. Protože úřad má pravdu. Protože soudy jsou povinné jej uznávat. Protože člověk by už u toho nejnižšího měl nalézt ústavní spravedlnost. Protože do Brna je to daleko a k bohu moc vysoko. MF 1999 – Příště nás už dvacetiprocentní volební účast nepřekvapí. Ačkoliv možná při tak nízkých počtech voličů mohou vzniknout agentury, které žadatelům o politický důchod potřebné hlasy dodají. MF 1999 – Její verdikty, krom jiného, mají tedy ukazovat cestu obecným soudům, jak mají soudit, aby se ona sama nezdržovala nadbytečnou prací. Aby se člověk nemusel pro spravedlnost trmácet tak daleko. MF 1999 – Obával-li se "Antikrist" vstoupit do Kristova příbytku, mimoděk vyjádřil totéž. I když samozřejmě nejsme uprostřed třicetileté války a jakékoliv jiné války. P 1999 – Hlavně doufám, že po dvou dekadách zůstanou studenti ušetření memorování "katastrofických scénářů", s nimiž operují některé prognózy. Že nemocné Rusko zahnané do svého arktického kouta svět do krvava nepokouše a ani nebude pokousáno světem. Že okrajový americký politolog Samuel Huntington nebude za dvacet let platit za génia, jestliže nedávno předpověděl boj různých nábožensky definovaných světových civilizací mezi sebou a zvláště proti "rajské" civilizaci naší. A že starostlivá alianční kvočna nebere pod křídla další kuřátka už s tímto vědomím. P 1999

Příklady osamostatněných vět hlavních:

To by pak to průměří sotva znamenalo naději na mír. A bezpečně by potvrdilo nejen válku minulou, ale i budoucí. P 1999 – Ano, veřejnost se jméno a bydliště britského agenta Christophera Hurrana dověděla z televize a tisku. Ale skutečným dekonspirátorem byl ten, kdo tyto údaje dodal novinářům. ZN 1999 – Zřejmě vypustil pokusný balónek. Proto působí nedůvěryhodně poslanec za ODS Petr Nečas, který si myslí, že to Tlustý řekl jen "ve víru diskusní vášně" a nemyslel

to vážně. P 1998 – Je rychlý a tvrdý. Proto banky nedokázaly prosadit svou vůli v době, kdy byly dostatečně silné. Jenže za poslední týdny Soudek vylepšil svou akcionářskou pozici a banky i se státní podporou již podniky technicky neovládnu. MF 1998 – Ale ta stejná komunistická policie i tajně fyzicky mučí, je-li třeba. A posílá do vězení. Ovšem ne s tou tvrdou přímočarostí. MF 1998 – Parlamentní komise je pak předurčena k roli jakési "ozónové vrstvy", která zaštití společnost před nějakou formou "tvrdého záření", vyplývajícího z profesionální deformace odborníků sprostónárodně nazvané – prosím za prominutí – "fachidiotismus". A zajistí tak politickou průchodnost zákona přes parlamentní hlasovací tlačítka. P 1999 – Tady tonu trochu v nejistotách. A trochu se bojím, že ty peníze budou někde chybět, např. v oblasti investic do sociálního a kulturního pozvednutí Romů. Nebo třeba v kampani na přesvědčování ostatních občanů, že myšlenky "pozitivní diskriminace", většinou kvůli Romům, nejsou vůbec špatný nápad. Neboť chrání celou společnost před zoufalstvím těch, které užití rovných práv na nerovné subjekty vždycky ve skutečnosti nakonec převálcuje a koncentruje na okraj společnosti. P 1999

2.2.4. Vytčený větný člen

Vytčený větný člen je člen vyčleněný ze své základové věty a postaven před ni /někdy i za ni/. Ve větě, z níž byl vysunut, je zastoupen ukazovacím zájmenem či příslovcem, které na něj odkazuje. Může být i bohatě rozvitý.

Vytčený větný člen je prostředkem citového zabarvení a zdůraznění ve větě.

Např.:

Zjistit takové věci až v Bruselu, to je trochu pozdě. MF 1998 – *Otrávení politikou a především samotnými politiky* – to je důvod, proč k volbám přišlo tak málo lidí. MF 1998 – *Možná bylo dokazování v kauze Bihariová jednodušší, ale přece jen je to nepoměr – půl roku a pět let.* LN 1998 – *Avšak tisíce mrtvých, někdo říká dva, někdo čtyři, to není málo.* MF 1998 – *Bombardování.* To je dnes obvyklá odpověď Západu. ZN 1999 – *Mlčící většina a menšinou umlčená menšina,* to bylo herecké obsazení tehdejší scény. MF 1998 – *To zvláštní ticho,* to byl také rozdíl od halasných let padesátých. MF 1998 – *Společná minulost,* to je ona neviditelná pupeční šňůra, která obě skupiny pojí dohromady. LN 1999 – *Takto pojaté "systémové" řešení ovšem nezřídka končí tam, kde začalo – u nepříjemného monopolu.* MF 1998 – *Temné, pokud možno neadresné výhrůžky.* To je přece osvědčená metoda, jak

zastrašit každého, koho by snad napadlo, že první by se při jakémkoliv účtování musela kutálet Zemanova hlava. MF 1998 – *Deprese a defétismus* – právě to lze spatřit ve stojatých vodách Unie svobody. MF 1998

2.2.5. Vytýkáci důrazový opis

Vytýkáci důrazový opis je v systémovém vztahu k vytčenému větnému členu, svědčí o tom transformační vztah obou konstrukcí. Výraz, který má být zvýrazněn, je vytčený ze své základové věty a vyčleněný do samostatné věty, k níž je zbytek původní věty připojen jako věta vztažná.

Tímto živým prostředkem autor dosahuje důrazu, provázeného i citovým zabarvením. Např.:

A je to vládní sociální demokracie, kdo z lýtých a stále nudnějších přestřelek mezi "smluvní a nesmluvní" opozicí zatím profituje. A je to občan, kdo pláče. MF 1999 – Jenže byli to jeho protivníci, kdo nectil práva. MF 1998 – A jsou to akcionáři, kdo ponesou škody špatného hospodaření. MF 1998 – A je to pravděpodobně Kondr, kdo drží vedení ODS v šachu. MF 1998 – Byli to vojáci, kteří se v této souvislosti nejvíce skloňovali. S 1999

2.2.6. Elipsa

Elipsa je expresivní syntaktickou konstrukcí, neúplným vyjádřením po formální stránce. Jde o vynechání slova či slov či částí vět pro jejich nadbytečnost, snahu neopakovat se, nebo proto, aby se mohla pozornost zkoncentrovat jen na významově důležitá slova. Chybějící slova doplňuje kontext.

Elipsa je pro svou dynamičnost, ekonomičnost, hutnost a výstižnost hojně používaným prostředkem aktualizace v komentářích. Velmi frekventované jsou elipsy v nadpisech. Většinou autor vypouští slova, jež jsou známá z předchozí věty a jež by se opakovala. Např.:

Zaržají politici čeští. Třeba Miloš Zeman, který české novináře odhalil coby korupčníky, nevzdělance a pitomce vůbec. MF 1998 – Komunistické hnutí si myslí, že zažívá renesanci: Tři noví senátoři – vzestup trvalejšího rázu. MF 1998 – Pro uživatele Internetu a provozovatele českých serverů to znamená katastrofu. Pro rozvoj české vzdělanosti, českého podnikání ostatně také. MF 1998 – Je obtížné tvrdit v zemích, kde jejich čelní politici rádi říkali, že by šli s generálem Pinochetem na

oběd, popřípadě na večeři, že jeho zatčení bylo správné a spravedlivé. Ale ono opravdu bylo. MF 1998 - Poprvé po deseti letech máme v ruce určitou ucelenou a o fakta se opírající pohled na to, jak na tom naše republika je. Zprávu o stavu české společnosti, kterou připravila Zemanova vláda. MF 1999 - 17. listopad 1989 je již výročí z povzdálí, ze kterého si lze tropit legraci, stejně jako se jím dojímat. Donekonečna jej relativizovat, stejně jako analyzovat jeho příčiny. /---/ Neotrlí a neprovokující na něj mohou být přes všechny trampoty naší současnosti přiměřeně hrdí. Hrdí nač? Paradoxně na to, nač se nám nyní hrdost pocítovat příliš nechce. Že žijeme v zemi, kde existují a nějak pracují demokratické instituce. Kde se konají řádné i mimořádné volby. V zemi, kde ekonomická situace není žádná sláva, ale už ji ni neřídí několik vyvolených plánovačů. MF 1998 - A správná odpověď? Koncem padesátých let: jednoznačně ano. Hned s několika vykřičníky. Vzácná shoda v obou ideologických táborech. Koncem osmdesátých let: Sotva. Také s nějakým tím vykřičníkem. Za lidstvem byl Černobyl. Větší i menší havárie a nutná odstavení reaktorů i jinde na světě. Větší či menší strach z dalších následků spásy lidstva. Koncem devadesátých let: Správná odpověď neexistuje. Už bez vykřičníků. MF 1998 - Tj., co bude po přípitku. Jestli něco, nebo nic. MF 1999 - Říkají to vlastně jen proto, aby si vytvořili pro sebe potřebný manipulační prostor. Prostor pro intriky a oslabování pozic těch druhých. S 1999 - Chemapol ukazuje, jak si asi socialisté představují záchranu "klíčových podniků". Jako hazard, který zaplatí daňoví poplatníci a na němž vydělají jediné vlivní lobbisté. LN 1999

Také sponové sloveso být či slovesa lehce doplnitelná z významu ostatních slov jsou často vynechávána. Např.:

Úplatkářství patřilo k strategii firmy KPN na východních trzích. Žádná příčinná souvislost, člověk by však byl překvapen, kdyby byli všichni čistí. MF 1999 - Úspěchů pomálu, problémů o to víc. MF 1999 - Starý trik, jak odvrátit pozornost od vlastního selhání. MF 1998 - Český vzduch na cestě do Evropy. MF 1999 - Těžko říci, jestli to někoho, kdo již klidný nebyl, opravdu uklidní. MF 1998 - Konečně dobrá zpráva. MF 1999 - Devět let sametového oparu. MF 1998 - Jen pro ilustraci. Za ministra Lona a Rubáše vláda prosazovala privatizaci. /---/ P 1998 - Žádné překvapení, nic nového, nic, co bychom už stokrát neslyšeli. S 1999 - Nic proti tomu, poslanci chtějí ve Sněmovně podrobně prodebatovat sociálnědemokratickou zprávu o stavu české společnosti. S 1999

S elipsou se většinou setkáváme i v otázkách a v odpovědích. Např.:

Žádná tragédie? Naopak. MF 1998 – Hlavy dolů? Po vás, pane předsedo! MF 1998 – Jaký je stav na našich silnicích? Tristní. MF 1998 – Výsledek? Stovky mrtvých, desetitisíce uprchlíků, rozbořené vesnice a hlavně nenávist na padesát let dopředu. MF 1998 – Měli jsme se bránit? Fundamentální otázka našich novodobých dějin. MF 1998 – Kdo a jak jim mohl namluvit, že to, oč tu běží, je křišťálová studánka spravedlnosti? Hloupá otázka. P 1999 – Hrozí nám růst nezaměstnanosti? Nesmysl. P 1999 – Severoatlantická aliance dokáže shromáždit množství letadlových lodí, bombardovacích stíhaček a raket. Co však s nimi v Kosovu? ZN 1998 – Korupce? Položte důkazy na stůl! LN 1999 – Konec Mečiarovým způsobům? MF 1998

2.3. Opakování

Také opakování /slov, větných konstrukcí/ může být v komentářích účinným prostředkem zdůraznění a intenzifikace.

Různé druhy opakování slov v textu jsou v komentářích hojně využívaným prostředkem. Zajišťují soudržnost komunikátu a zdůrazňují významově důležité prvky, zvyšují tak i naléhavost řečeného.

Příklady opakování podstatného jména:

Jeden jediný hlas. Prezident našeho státu byl zvolen o *jeden jediný hlas* toho, který zrovna náhodou byl zatčený těsně před volbou a nemohl hlasovat. V předchozím parlamentu o všem rozhodoval *jeden jediný hlas* poslance, který si byl vědom své síly a s potěšením alespoň na chvíli ji využíval. /---/ *Jeden hlas* náhle rozhoduje o všem, co se dotkne všech lidí, jednotlivců i jejich práce a života. *Jeden jediný hlas*, rozhodující, zdánlivě vypovídá o hluboké demokracii české polistopadové společnosti. P 1999 – Rovněž *zde* byla domácímu průmyslu vražena dýka do zad. I *zde* byla za pravicových vlád mizivá vůle problém řešit. P 1998 – Čas běží. /---/ Čas rozhodl. MF 1998 – Jenže my, ostatně pod tlakem *Německa*, toho *Německa*, které pomáhalo našim politickým běžencům snad nejvíce, zostrujeme opatření proti emigrantům. MF 1999 – Nejasný zůstává pouze osud *hlav*. Budou padat? Potřeba *hlav* je v ČSSD ohromná. *Hlavy*, které pohltila vláda. *Hlavy* mizící v poslanecké sněmovně. *Hlavy* do čela průmyslu. *Hlavy* do fondů a do pojišťoven, *hlavy* do bank a celníc, do tramvají!

Hlavy do OKD. Do zásob. Volby do vyšších územních celků na obzoru. *Hlavy, hlavy, hlavy*, nedostatek *hlav*. Množství *hlav* v této zemi není nekonečné a ne všechny jsou členy ČSSD. A Miloš Zeman je bude sekat. MF 1998 – *Pravda*, protože se nedíval nalevo, odsoudil Ústavní soud možným precedentem obchodní soudy k tíživé situaci. *Pravda*, protože se nedíval ani napravo, odsoudil Ústavní soud i sám sebe. Ale hlavní *pravdou* je, že ve své bystrozraké sleposti odsoudil především stát. MF 1998 – Ministr Bašta navíc není jen tak nějakým politikem. Je *mužem* s vyhlášenou slabostí pro tajnosti. *Mužem*, o němž se traduje, že je spojený s různými skupinami špiónů a policistů. MF 1998 – Ve zmatku a spěchu byla přijata i novela loterijního *zákona*, toho *zákona*, který se už za tři roky stal podnětem ke zmíněné stížnosti devatenácti senátorů Ústavního soudu. S 1999

Příklady opakování sloves:

Přestaňme už dělat rituální gesta, *přestaňme* vykonávat státnické návštěvy u "rasistických zdí". *Přestaňme* urážet tento národ tvrzením, že je národ xenofobů. P 1999 – *Nedivme* se proto mnohým ze zklamaných zájemců, "dočasně" posazeným k ledu, že nevěří ministrovu "když neshledáme žádný nedostatek v projektu, dovolíme prodej i v průběhu lhůty". *Nedivme* se, neboť vědí, že vládě nejde privatizace majetku ve zdravotnictví vůbec pod vousy. MF 1998 – Vysvětlil to premiér? Bojím se, že nikoli. Bojím se, že odklonil onen výchozí bod jednání, totiž roli církvi ve společnosti. P 1999 – Chápu, že jednobarevná vláda si nemůže zase tak moc vyskakovat, není-li s to budoucnu úplně vyloučit užší spolupráci s KDU-ČSL. Chápu, že vláda a její premiér mají důležitější problémy k řešení, než jak jsou či vůbec mohou být problémy s církví svatých. P 1999

Se slovy se často opakují i celé větné konstrukce. Např.:

Jednou byla zdravotní síť zločinem, teď je zase spásou. Jednou jste neprošli výběrovým řízením, teď možná projdete. Jeden čas stát nabádal, privatizujte, teď zase říká, neprivatizujte. MF 1998 – Také z těchto základů snad dnes plyne pocit jakési posvátnosti jinak banálního přistoupení jedné malé země k velkému vojenskému paktu. Také asi proto nám nad hlavami prskají ohňostroje, také proto dnes dostali žáci a studenti mnohých škol volno. Také proto se některá média nehanbí za infantilní "stříhání metru" před vstupem do Aliance.

Také proto naši intelektuálové coby nositelé myšlenek ve světě natoidní státnosti až na výjimky docela zapomněli, že jejich myšlení je buď kritické, anebo není vůbec. P 1999 – Nejde jen o to, že vrcholný evropský summit o reformách EU, které úzce souvisejí právě s rozšiřováním, se již za několik dnů uskuteční v Berlíně. A nejde ani pouze o to, že 18 000 úředníků z výplatní listiny EK něco dělat den co den prostě musí, když vzduchem právě sviští hlavy jejich nejvyšších šéfů, kteří připomenuli indickou kastu “nedotknutelných”. Jde především o to, že integrace je fundamentální proces, pokračující takřka samospádem, a míra účasti na tomto dobrodružném slalomu se čím dál víc stává mírou účasti na tvorbě dějin. P 1999 – A tak se nelze divit, že i den po historickém “velkém třesku” v Bruselu se dostavil do Prahy hlavní vyjednávač EK pro Českou republiku a vyjádřil znepokojení nad zpoždováním legislativních příprav pro náš vstup do EU. A nelze se ani divit, že jsme hned ústy ministra zahraničí Jana Kavana toto zpoždění potřebných zákonů kompatibilních s EU pokorně přiznali a ujistili evropského emisara, že retardovanou “legislativní smršť” doženeme nějakou vhodnou formou, řekl bych, legislativním tornádem. P 1999 – Jsem zvědav, jak tohle Zeman vysvětlil či vysvětlí svému ministru, který expertní ráz své komise vždy zdůrazňoval, i svému vicepremiérovi /Rychetskému/, který návrh na dvě komise již dříve označil za absurdní. Jsem zvědav, zda vůbec lze komukoli vysvětlit tento Absurdistán. A stejně tak jsem zvědav, kdo všechno v původní komisi nyní ještě zůstane. P 1999

ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývá příznakovými prostředky lexikální a syntaktické výstavby písemných komentářů a sleduje jejich funkce.

Zkoumané komentáře náleží k analytickým útvarům publicistického stylu a jsou s nimi spojeny funkce hlavní, tj. informativní a přesvědčovací, ale i vedlejší, druhotné, dílčí, tj. především funkce výzvolá /apelativní, konativní/, upoutávací /výrazová/ a kontaktoá.

Přesně rozlišit a jednoznačně izolovat funkce od sebe je obtížné, protože jednotlivé funkce se navzájem prostupují a neexistují mezi nimi ostré hranice. Totéž platí i o jazykových prostředcích, které zmíněné funkce vyjadřují buď samy o sobě, nebo v různých kombinacích. Některé jazykové prostředky mohou naplňovat i více funkcí.

S informativní funkcí jsou spjaty požadavky po pravdivosti a srozumitelnosti komunikátu.

Funkce přesvědčovací konstituuje žánr komentáře.

Funkci upoutávací plní, krom prostředků v textu komentáře, především titulky, v nichž se vyskytuje velké množství aktualizací.

Naplnění funkce kontaktové je nezbytné pro navázání těsnějšího vztahu s adresátem, pro překonání distance.

Komentář nezřídka obsahuje i přímý apel na čtenáře /funkce výzvolá/ v záměru přimět ho k činu, zaktivizovat ho.

Dle cíle komunikátu autor volí jazykové prostředky. Ve zkoumaných komentářích je vysoký podíl hovorových výrazů a obrátů, nespisovných prvků a frazeologismů, což svědčí o tendenci přiblížit se adresátovi, jeho způsobu vyjadřování. Frekventované jsou i expresivní výrazy, obrazná vyjádření, řečnické otázky, tj. prostředky vyjadřující zřetelně autorovo stanovisko ke skutečnosti se záměrem ovlivnit svým postojem adresáta, získat ho na svou stranu. Četné expresivní konstrukce syntaktické roviny /vytčený větný člen, důrazový opis, různá

osamostatnění/ a rozličné typy opakování jsou především prostředky intenzifikace. Zdůrazňují vybranou skutečnost, pomáhají odstupňovat její důležitost, upoutat na ni pozornost.

Pro komentáře je typická dynamičnost. Tu určuje napětí mezi protikladnými prvky. V lexikální rovině mezi jazykovými prostředky hovorovými a knižními, neutrálními a emocionálními, automatizovanými a aktualizovanými, v syntaktické rovině mezi prostředky uvolněné a sevřené větné stavby a rozdílnými komunikativními funkcemi výpovědi.

Jsem si vědoma toho, že souhrn příznakových prostředků současné publicistiky není v diplomové práci plně vyčerpán. Naznačuje ale rysy současné analytické publicistiky a vypovídá dílčím způsobem o stavu současné jazykové situace i vývoji normy spisovného jazyka.

SEZNAM ZKRATEK

aj.	a jiné
např.	například
popř.	popřípadě
s.	strana
tzn.	to znamená
tzv.	tak zvaný
HN	Haló noviny
LN	Lidové noviny
MF	Mladá fronta dnes
P	Právo
S	Slovo
ZN	Zemské noviny

BIBLIOGRAFIE

- Brabcová, R. – Martincová, O.: Současný český jazyk. Slovník lingvistické terminologie. Praha 1989, 114 s.
- Bečka, J.V.: Česká stylistika. Praha 1992, 467 s.
- Bečka, J.V.: Jazyk a styl novin. Praha 1973, 216 s.
- Bečka, J.V.: Sloh žurnalistiky. Praha 1986, 254 s.
- Cuřín, F. – Novotný, J.: Vývojové tendence současné spisovné češtiny a kultura jazyka. Praha 1981, 102 s.
- Čechová, M.: K stylové dynamice jazykových prostředků. In: Dynamika současné češtiny z hlediska lingvistické teorie a školské praxe, Praha 1987. s. 155 – 160
- Čechová, M. a kol.: Čeština. Řeč a jazyk. Praha 1995, 380 s.
- Čechová, M. a kol.: Stylistika současné češtiny. Praha 1997.
- Čermák, F.: Jazyk a jazykověda. Praha 1994, 251 s.
- Daneš, F. a kol.: Kapitoly z praktické stylistiky, Praha 1957, 133 s.
- Daneš, F. a kol.: Český jazyk na přelomu tisíciletí. Praha 1997.
- Filipec, J. – Čermák, F.: Česká lexikologie. Praha 1985, 281 s.
- Grepl, M.: Emocionálně motivované aktualizace v syntaktické struktuře výpovědi. Brno 1976, 151 s.
- Grepl, M. – a kol.: Příruční mluvnice češtiny. Praha 1995, 800 s.
- Grepl, M. - Karlík, P.: Skladba spisovné češtiny. Praha 1986, 475 s.
- Hausenblas, K.: Výstavba jazykových projevů a styl. Praha 1972, 184 s.
- Hauser, O.: Nauka o slovní zásobě. Praha 1986, 195 s.
- Havránek, B. – Jedlička, A.: Česká mluvnice. Praha 1972, 568. s.
- Hrbáček, J.: Úvod do studia českého jazyka. Praha 1986, 150 s.
- Hrbáček, J.: Syntaktická funkce tzv. samostatného větného členu ve spisovné češtině. NŘ 51, 1968, s. 129 n.
- Hubáček, J.: Nárys textové syntaxe spisovné češtiny. Praha 1994, 134 s.
- Chloupek, J.: Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti. Brno 1986 s. 35 - 44.
- Chloupek, J., Čechová, M., Krčmová, M., Minářová, E.: Stylistika češtiny. Praha 1991, 194 s.
- Jedlička, A. : Spisovný jazyk v současné komunikaci. Praha 1978, 227 s.
- Jedlička, A. a kol.: Základy české stylistiky. Praha 1970, 126 s.

- Jelínek, M.: O jazyku a stylu novin. Praha 1957, 182 s.
- Kol. autorů: Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha 1994, 674 s.
- Martincová, O. a kol.: Nová slova v češtině. Praha 1998, 356 s.
- Minářová, E.: Základy současné stylistiky. Brno 1996.
- Mistrík, J.: Štylistika. Bratislava 1985, 582 s.
- Mullerová, E.: Funkční styly a jejich základní žánry v současné komunikaci. Praha 1985, 109 s.
- Mullerová, O.: K výstavbě dialogického textu. Slovo a slovesnost 42, 1981, s. 282 – 290
- Šmilauer, V.: Novočeská skladba. Praha 1966, 573 s.
- Těšitelová, M. a kol.: Kvantitativní charakteristiky současné češtiny. Praha 1985, 249 s.
- Trávníček, F.: O jazykovém slohu. Praha 1953, 69 s.
- Váhala, F.: Jazyk a styl. In: Žurnalistika. Sešity novináře 4, ročník 2, Praha 1966, 144 s.